

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

**GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN KURUMSAL,
EKONOMİK VE PSİKOSOSYAL YÖNLERİYLE
SOSYAL DIŞLANMA BOYUTLARININ
BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep ARIK

Lefkoşa
Ocak 2019

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

**GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN KURUMSAL,
EKONOMİK VE PSİKOSOSYAL YÖNLERİYLE
SOSYAL DIŞLANMA BOYUTLARININ
BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep ARIK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Danışman: Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Lefkoşa
Ocak 2019

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

Zeynep ARIK

ÖNSÖZ

Bu araştırma görme engelli bireylerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönleriyle sosyal dışlanma boyutlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu konuyla ilgili KKTC’de ki sorunlara çözüm olup bilimsel olarak katkı koyması amacıyla yapılmıştır

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlıklar ve tanımlardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi başlığı altında; araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analiz şeklinden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde verilerden elde edilen sonuçlara göre bulgular ortaya konmuş ve beşinci bölümde elde edile sonuçlar yazılıp buna göre öneriler sunulmuştur.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylere ve onlara ulaşımda yardımcı olan Kıbrıs Türk Görmezler Derneği’ne teşekkürlerimi sunarım.

Okula ilk adımımı attığım günden bugüne her zaman bana destek ve ilham olan, her konuda yardımını benden esirgemeyen Özel Eğitim Anabilim Dalı Başkanı Sayın Hocam Doç. Dr. Mukaddes Sakallı Demirok’a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tüm araştırma boyunca yanımda olan, bilgi birikimini ve fikirlerini benimle paylaşan, zaman ve yer farketmeksizin yardımlarını benden esirgemeyen çok sevgili hocam ve danışmanım Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Deniz Özcan’a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu yola çıktığım ilk günden itibaren her zaman maddi, manevi yanımda olan, konu her ne olursa olsun yardımına koşan, yolu bırakmayı düşündüğümde tekrardan beni ayağa kaldıran can dostlarım Eldem Kırlar ve Nazan Tekgüç’e şükran ve sevgiyle teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan, desteklerini, sevgilerini ve ışıklarını bana sunan sevgili Zeycan Menekşe, Deren Menekşe ve B. Zeynep Arık’a teşekkürlerimi sunarım.

Tüm bu yolculuğumda bana eşlik eden, beni destekleyen, sevgisini ve yardımını sunan sevgili hayat yoldaşım Mehmet Kozal’a teşekkürlerimi sunarım

Ve son olarak beni bugünlere getiren, varolmamı sağlayan, kucaklarını sonuna kadar açan sevgili annem Akile Haşimoğulları'na ve sevgili babam Halil Arık'a sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla

Zeynep ARIK

ÖZET
GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN KURUMSAL, EKONOMİK VE
PSİKOSOSYAL YÖNLERİYLE SOSYAL DIŞLANMA BOYUTLARININ
BELİRLENMESİ

ARIK, Zeynep

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Doç. Dr. Mukaddes Sakal DEMİROK

Ocak 2019, 94 sayfa

Bu araştırma görme engelli bireylerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönleriyle sosyal dışlanma boyutlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Karma araştırma yönteminde tasarlanan bu araştırma betimsel tarama deseni kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu Lefkoşa’da bulunan Kıbrıs Türk Görmezler Derneğinde aktif olarak üye olan 30 görme engelli bireyden oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak görme engellilerin yaşantılarını incelemek üzere açık ve kapalı uçlu olmak üzere 32 sorudan oluşan bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen nicel veriler SPSS (sosyal bilimler için istatistik programı) programı aracılığıyla çizelgeler haline getirilerek nicel olarak sunulmuştur. Nitel veriler için ise “içerik analizi” kullanılmıştır.

Sonuç olarak katılımcıların çoğunun az gören ve araç desteği kullanmayan katılımcılar olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan görme engelliler genellikle doğum sonrası kazalardan ötürü 7-15 yaş aralığında görme engelli olmuşlardır. Genel olarak engelli oluşları, olumsuz çalışma koşulları, fiziksel iş ortamı, kontenjan açılmaması çalışma hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Eğitim kurumuna ulaşımında, binaların fiziksel düzenlemeleri ve bina içi yapı ve düzenlemelere uyum sağlamada, uygun eğitim ortamı yokluğunda, akranları tarafından alay ve dışlanmada, akran desteğinde, sınıf içinde ilave yardım ve destekte zorluklar yaşamıştır. Sağlık hizmetlerinde ulaşımında ve kişisel yardım ihtiyacında, muayehanelerde, yanlı tedavi ve ilaç bakımından sıkıntı

yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel çevrede yaşadıkları sosyal dışlanma bakımından en çok bağımsızlık yönünde zorluk yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Fiziksel çevrede oluşan yapılaşma görme engelli bireyleri dışlayacak biçimde oluşabilmektedir.

Görme engelli bireyler medya araçlarında, kişisel özellikleri yerine engelini ortaya koyarak, engellilik farklı sıfatlarla birlikte ele alınarak, ötekeliştirilerek, dışlandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Medyada yer buldukları zamanın sadece engelliler haftası yada engellilere ait özel günlerde olduğunu, kendilerine ait bir alanın medyada olmadığını tespit edilmiştir. Toplumun bakış açısını acıma duygusuyla bakıldığını görme engelli bireylere karşı bir güvensizliğin olduğu, dışlanmanın olduğunu, alay olduğunu ve görmezden gelindiklerini sonucuna ulaşılmıştır.

Görme engelli bireylerin fiziksel çevre, istihdam, eğitim, sağlık, medya yönünden ve toplumun bakımından kurumsal, ekonomik ve psikosoyal yönden dışlanma yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Görme Engelli Bireyler, Sosyal Dışlanma, Dışlanma

ABSTRACT**DIMENSIONS OF SOCIAL EXCLUSION IN THE INSTITUTIONAL,
ECONOMIC AND PSYCHOSOCIAL ASPECTS OF VISUALLY IMPAIRED
INDIVIDUALS****ARIK, Zeynep****Master Thesis, Department of Special Education****Supervisors: Asst. Prof. Dr. Deniz ÖZCAN****Asst. Prof. Dr. Mukeddes Sakallı DEMİROK****January 2019, 94 pages**

This research was carried out to determine the dimensions of social exclusion in the institutional, economic and psychosocial aspects of visually impaired individuals. This research, which was designed in mixed research method, was done by using descriptive survey design.

In the framework of the study, the study group consists of 30 visually impaired individuals who are active members of the Turkish Cypriot Visually Impaired Individuals Association in Nicosia. As a data collection tool, a semi-structured interview form consisting of 32 questions, open and closed ends, was used to examine the lives of the visually impaired. The quantitative data obtained are presented quantitatively by using SPSS (statistical program for social sciences). Content analysis was used for qualitative data.

As a result, it was found that most of the participants were with less vision and don't use vehicle support. Although some participants requested vehicle support, it was determined that this support was not provided by the association.

Visually impaired people were visually impaired in the 7-15 age range due to postnatal accidents. The fact that, negative working conditions, physical work environment, lack of quota have affected the working lives negatively. In the absence of an educational environment appropriate for the visually impaired, in the absence of an educational environment appropriate for the visually impaired, the peer support provided support and support in the classroom. It was concluded that they experienced difficulties in transportation and personal assistance in health services. There are

visually impaired individuals who lose their eye completely or partially because of the wrong treatment, and there are also people with visual disabilities who have drug problems. It was concluded that they experienced the most independence in terms of social exclusion in the physical environment. Construction in the physical environment can be formed to exclude visually impaired individuals.

In media visually impaired individuals, by revealing the obstacle of personal characteristics instead of personal characteristics, disability is dealt with with different adjectives (poor, other, in need of help etc.). It was determined that the time they found in the media was only on the special days of the week of the obstacles or the ones of the locals, and that their own area was not in the media and ignored. It has been concluded that there is insecurity against the visually impaired individuals and that there is exclusion, ridicule and ignorance.

It has been concluded that people with visual disabilities have been excluded from the physical environment, employment, education and health areas and psychosocial aspects due to the negative attitudes of the media and society towards the disabled.

Key Words: Visually Impaired Individuals, Social Exclusion, Exclusion

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

1.GİRİŞ	1
1.2 Araştırmanın Amacı	6
1.3 Araştırmanın Önemi	7
1.4 Sınırlılıklar.....	7
1.5.Tanımlar	8

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1 Kavramsal Çerçeve.....	9
2.1.1 Bireyin Gelişimi	9
2.1.2 Engelliliğin Tarihçesi	10
2.1.2.1 Görme Engelli Bireylerin İkel ve Orta Çağ Kısa Tarihçesi	12
2.1.3 Engelliler ve dışlanma	14
2.1.4 Engellilik Üzerine Modeller	16
2.1.5 Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık.....	20
2.1.6 Sosyal Dışlanma Biçimleri.....	22
2.1.6.1 Fiziksel Çevre Yönünden Sosyal Dışlanma	22
2.1.6.2 İstihdam Yönünden Sosyal Dışlanma	24
2.1.6.4 Eğitim Yönünden Sosyal Dışlanma	26
2.1.6.5 Medya Yönünden Sosyal Dışlanma	27
2.1.6.6 Toplum Yönünden Sosyal Dışlanma.....	28

2.2. İlgili Araştırmalar.....	30
2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	30
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	30

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33
3.2. Çalışma Grubu.....	33
3.3. Veri Toplama Aracı.....	34
3.4 Veri Toplama Süreci	34
3.5. Verilerin Analizi.....	35

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	36
4.1. Katılımcıların kişisel özellikleri ve engelleri ile ilgili Özellikleri.....	36
4.2. Görme Engelli Bireylerin Kurumsal ve Ekonomik Yaşadığı Sosyal Dışlanma Durumuile ilgili Bulgular	43
4.3. Görme Engelli Bireylerin Psikososyal Açından Sosyal Dışlanma Durumu ile ilgili Olan Bulgular.....	63

BÖLÜM V

TARTIŞMA	71
----------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	73
6.1. Sonuç	73
6.1.1 Katılımcıların Kişisel ve Engelleri ile İlgili Özelliklerine ilişkin Sonuçlar	73
6.1.2 Görme Engelli Bireylerin Kurumsal ve Ekonomik Yaşadığı Sosyal Dışlanma Durumuna ilişkin Sonuçlar.....	73
6.1.3 Görme Engelli Bireylerin Psikososyal Açından Sosyal Dışlanma Durumuna ilişkin Sonuçlar	76
6.2 Öneriler.....	77
6.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	77

6.2.2 İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler	78
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	84
EK 1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	84
Ek 2 Aydınlatılmış Onam Formu	92

KISALTMALAR

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
K	: Katılımcı
UPIAS	: Union of the Physically Impaired Against Segregation
WHO	: World Health Organization

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo-1: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin cinsiyetleri.....	36
Tablo-2: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yaşları.....	37
Tablo-3: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum yerleri.....	37
Tablo-4: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin medeni durumları.....	38
Tablo-5: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin çocuk sahibi olma durumlarına	38
Tablo-6: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin sahip olduğu çocuk sayısına göre dağılımları.....	39
Tablo-7: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engel düzeyi.....	39
Tablo-8: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin araç desteği kullanma durumları	40
Tablo-9: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engel nedeni.....	40
Tablo-10: Araştırmaya katılan doğuştan görme engelli bireylerin doğum öncesi nedenleri.....	41
Tablo-11: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sırası nedenleri	41
Tablo-12: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sonrası nedenlerine	42
Tablo-13: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sonrası engel yaşı.....	42
Tablo-14: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin hangi iş meşguliyeti	43
Tablo-15: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş bulma şekilleri	43
Tablo-16: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş yaşantısını etkileyen faktörler.....	44
Tablo-17: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin evin geçimini sağlama durumları	46
Tablo-18: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin elde ettikleri gelirin yeterliliği.....	47

Tablo-19: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş hayatındaki olumsuz etkileri	49
Tablo-20: Görme engelli bireylerin eğitim durumları.....	50
Tablo-21: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin eğitim aldığı okul çeşidi	51
Tablo-22: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin eğitim yaşantısını etkileyen faktörler	52
Tablo-23: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin okumasına etkileyen hususlar	55
Tablo-24: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin sağlık hizmetleri hakkındaki düşünceleri	56
Tablo-25: Görme engelli bireylerin sağlık hizmetlerinde yaşadıkları olumsuzluklar	58
Tablo-26: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin fiziksel çevrede yaşadığı zorluklar	61
Tablo-27: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin Kamusal Alanlardaki Yapı ve Düzenlemelerin Yeterlilik Durumuna Göre Dağılımı.....	62
Tablo-28: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin fiziksel engellerle karşılaştıklarında yaşadıkları duygular.....	63
Tablo-29: Görme engelli bireylerin medya araçlarında engelli bireylerin durumları.....	64
Tablo-30: Toplumun görme engellilere yönelik bakış açısına göre dağılımları.....	64
Tablo-31: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin toplumda görme engellilerin durumuna göre dağılımları.....	67
Tablo-32: Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin toplumdan ve yetkililerden beklentilerine göre olan dağılımları.....	68

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle tezin problem durumu tartışıldıktan sonra ortaya konmaya çalışılacak ve ardından tezin amaçları oluşturulup, çalışmanın öneminden bahsedilecektir. Ardından sırasıyla araştırmanın sınırlılıkları nelerdir ortaya konacak ve tez içerisinde geçen tanım ve kısaltmalar açıklanacaktır.

1.1. Problem Durumu

Kıbrıs Türk Ortopedik Özürlüler Derneği (KTOÖD)'nin yaptığı açıklamaya göre KKTC'deki engelli bireylerin sayısı 5 bin 188 kişiden oluşmaktadır. Bu rakam her geçen gün artmaktadır (KTOÖD, 2016). Fakat bu rakamın içerisinde kanser hastaları, diyaliz hastaları ve bazı süregelen hastalıklara sahip olan bireyler de yer almaktadır. Engellilik bir hastalık olmamasına rağmen aynı kategoriye konulabilmektedir. Hastalıklar dışında, ömür boyu organ yoksunluğu olan bireyler birlikte bu rakam 4 bin 500 civarındadır. Bu bireylerin 409 kişisi ise görme engelli bireylerden oluşmaktadır. KKTC'deki görme engelli bireyleri sosyal yaşamda çok az yer almaktadırlar bu yüzden beklenen rakamdan daha fazla görme engelli birey vardır. Her geçen gün engelli bireylerin sayısı artmaktadır ve bu beraberinde kurumsal, ekonomik ve psikosoyal yönden sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir (Akbulut, 2012; Appleton ve Field, 2014; Arslan ve diğerleri, 2014; Aslan ve Şeker, 2011).

Engelli bir birey için en önemli şeylerden birisi bağımsızlıktır. Bağımsızlığın önündeki en büyük engellerden birisi ise fiziksel çevre ve hizmetlere ulaşım alanlarındadır. Topluluk ortamlarının erişilebilirliği ve ulaşım seçeneklerinin kullanılabilirliği fiziksel çevre bakımından dışlanma boyutunun anahtarıdır (Appleton, 2014).

KKTC’de bir mekan tasarlanırken; kamusal alanlardaki bina içi/dışı yapı ve düzenlemeler yapılırken önce normal gelişen bireyler için tasarım yapılmaktadır. Bunun bize gösterdiği engelli bireylerin yok sayılıp, fiziksel çevreden dışlanmasıdır. Özellikle son 5 yılda engelli bireyler için de rampalar yada görme engelli bireyler için sarı çizgili yollar yapılmaya başlanmıştır fakat bu yapılanlar zaman zaman göstermelik olabiliyor. Örneğin Lefkoşa’da bulunan Kumsal Park boyunca görme engelli bireyler için sarı çizgili yollar eklenmiştir. Fakat bu yapılan sarı çizgili yollar 1999 yılındaki tasarımlara göre yapılmıştır. Şu anki beyaz bastonlar bu ölçülere uymamaktadır (Suay, 2018).

Görme engellilerin düşme, yaralanma gibi riskleri daha fazladır (Arslan ve diğerleri, 2014; Bonner, 2008). KKTC’de Kaldırımlar ve yollar bir görme engellinin kullanacağı biçimde değildir. Yanında bir refekatçi olmadan dışarıyı çıkmaları pek mümkün değildir. Herhangi bir bireyin kullanmakta dahi sıkıntı çektiği kaldırımlara ise araba parkları için ideal yerler haline almıştır. Bu da bağımsızlığın önündeki en büyük engellerdendir. Görme engelli bireyler dört duvar arasında yaşamını sürdürebilmektedirler. KKTC’deki görme engelli bireyler fiziksel çevre bakımından sosyal olarak dışlanmaktadır.

Sayıları genellikle ülke nüfuslarının %10’u oranında olan engelli bireylerin engelleri dışında kalan bedensel ve zihinsel yetenek ve becerilerini kullanamamaları, ülke ekonomisine bir yük olarak değil ,her toplum için kaybedilmiş ekonomik değerler olarak görülmelidir.

İyi bir düzenleme ile engellilerin kendilerine uygun işlerde çalıştırılmaları durumunda engellilerin emeğinden en az engelsiz bireyler kadar faydalanmak mümkün olabilmektedir (Baykoç, 2014).

Çağdaş ülkelerde verilen mesleki eğitim programlarıyla birlikte istihdam sorunları önemli ölçüde azaltılmıştır. İngiltere’de temel eğitimin yanında verilen meslek eğitimi engelli bireylerin bir meslek edinmesini sağlamaktadır.

Sadece iş sağlamakla kalmayıp gerekli kontrol ve yaptırımlarla meslek sahibi olduktan sonra sürecin işleyişi sağlanmıştır. Japonya’da ise, görme engellilerin çoğunluğu, Japon geleneksel masaj tekniği, parmak masajı ve akupunktur alanında eğitimlenmektedirler (Dernekbaş, 2010).

KKTC’deki Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme bulunmaktadır. Yasada var olan 64/93 sayılı 6’ncı maddenin 4üncü bendinde işyerlerinde her 25 kişiden 1’inin engelli birey olma koşulu açıkça belirtilmektedir. Fakat bu yasa açıkça istismar edilmektedir. Yasanın kendisi de bizzat ayrımcılık içermektedir ve ardı sıra varolan hükümler de uygulanmamaktadır. Engelli bireyler kamuda istihdam edilse bile kamu görevlisi olarak sayılmamakta ve yükselme şansını yitirmektedirler. Fakat aynı işi yapan engelsiz bir birey yükselme şansına sahiptir. Yine engelli bir birey kıdem tazminatı alabilmek için emekli olmayı beklemek zorunda. Burda da açıkça görülüyor ki engelli bireyler istihdam bakımından sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalabilmektedir (Polili, 2012).

Kıbrıs Türk Ortopedik Özürlüler Derneği Başkanı Günay Kibrit yaptığı açıklamada 2006’dan beri kamuya tek bir engelli bireyin dahi istihdam edilmediğini söylemiştir (Havadis, 2018). Bazı görme engelli bireyler zor şartlarda da olsa eğitimini tamamlasa bile mezun olduğu dalda iş bulması çok zor olabilmektedir (Polili, 2012). Bazı engelli maaşı alan bireyler ise çalışabilecek bile olsa engelli maaşını kaybetmemek için çalışmamayı tercih edebilmektedir. KKTC’deki görme engelli bireyler istihdam yönünden sosyal olarak dışlanmaktadır.

Bariyerler, örneğin ulaşım eksikliği, erişilemeyen tesisler ve topluluk ortamları ayrımcılık ile yaratılmıştır. Bu engeller, sağlık hizmetlerine erişimi de etkileyebilir. Bu engelleri ele almak ve sağlık eşitsizliklerini etkili bir şekilde azaltmak için önemli bir çözüm, uygulayıcıların engelli insanların açıkça dahil edilmesini sağlamak için uyarlanmış bir düzen uygulamaya koymalarıdır.

Erişim engelleri, artan fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, azalmış bağımsızlık ve artan ekonomik sıkıntı gibi karmaşık ve birbiriyle bağlantılı sonuçlara yol açabilir. Sağlık hizmetlerine eşit erişim, acil bir konudur. Hastaları sağlık hizmetlerinden almalarını engelleyen veya geciktiren erişim engellerinin sonuçları; fiziksel sağlığı ve ekonomik, sosyal ve psikolojik sağlığı kötüleştirmeyi içerir (Neri ve Kroll, 2003).

KKTC’de engelli bireylere, sağlık ve rehabilitasyon alanlarında yeterli hizmeti alamamaktadırlar. Devlet hastanelerinde yeterli hizmeti alamayan engelli bireyler, özel hastaneleri tercih etmektedirler. Fakat ekonomik durumu uygun olmayanlar devlet hastanesine gitmektedirler. Bunun sonucunda ise randevu alıp gitmelerine

rağmen uzun kuyruklarda beklemek zorunda kalabilmektedirler. Engelli bireylerin devlet hastane içerisinde kullanabilecekleri tuvaletler bile depo olarak kullanılabilir. Bu ise engelli bireylere ülkemizde nasıl bakıldığına, nereye konduğuna dair açık bir örnektir (Polili, 2012).

Lefkoşa belediyesi tarafından engelli bireylere ulaşım aracı sağlanmaktadır. Girne, Güzelyurt, Mağusa ve Lefke bölgelerinde böyle bir uygulama yoktur. Lefke’de ise sadece bir araç vardır. Bu da yeterli bir rakam değildir. Lefkoşa içerisinde gitmek isteği hastaneye götürülen engelli birey için herhangi bir refekatçi sağlanmamaktadır. Kendi işlerini kendilerinin görmeleri beklenmektedir. Düşme ve yaralanma riskleri daha fazla olan görme engelli bireyler tedavi için gittikleri hastanelerde zaman zaman düşüp sakatlanabilmektedirler. Kısacası hem engelli bireylere hem de görme engelli bireylere karşı sağlık alanında da dışlanma vardır. Ayrıca yanlış tedavilerden dolayı birçok görme engelli az görür durumdayken tamamen görmez duruma gelmişlerdir.

Eğitim eksikliği, sosyal dışlanmaya ve yoksulluğa yol açan temel faktörlerden biridir. Engelli çocukların ana akım eğitime katılma şansı çoğu kez sınırlı. Hem ECHP (Eurostat) verileri hem de yapılan araştırmalarda engelli çocukların eğitime düşük erişim düzeyi dikkat çekiyor (Yfantopoulos, 2002).

Engelli bireylerin en temel sorunu eğitimidir. Engelli bireylerin eğitimsizliği, toplumla bütünleşmesinin önündeki en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, başka herhangi bir grup için olduğu gibi, engelli insanların yaşam beklentilerini genişletmek için çok önemlidir. Ayrıca, engelli çocukların eğitimle sosyalleşmesi engelli bireylerin sosyal dışlanmasının olduğu toplumlarda alışılmadık önemli bir rol üstlenir. Önemine rağmen, engelli çocuklar ve yetişkinler için eğitim sonuçları çok zayıf kalıyor (Öztürk, 2011).

KKTC’de ise eğitimdeki en temel sorunlardan biri özel eğitim yasının olmayışıdır. Bu yasa defalarca hazırlanıp defalarca yetkililere sunulmuştur. Yetkililer her defasında bu yasanın yürürlüğe konulacağına dair söz vermişlerdir. Seçim öncesi verilen bu sözler, seçim sonrasında unutulmuştur.

Eğitimde bir diğer sorun ise okulların engelli bireylerin erişimi için uygun olmayışıdır. Bina içi yapı ve düzenlemeler bu konuda yetersizdir. Fiziksel engelli olan bir birey bir üst sınıfta derse girememektedir. Bunun yanı sıra ciddi bir özel eğitim

öğretmeni eksikliği vardır. Mezun olan özel eğitim öğretmen sayısı yeterli olduğu halde atamalar yapılmadığı için eksiklik oluşmaktadır. Var olan kaynaştırma eğitimleri ise uygulama bakımından eksik ve yetersizdir. Tüm bu sorunların birleşiminde oluşan sonuç ise engelli bireyler eğitimden diğer bireyler gibi yararlanamamaktadır. Bu da eğitim alanında da dışlanan bir engelli kesimi yaratmaktadır.

Engelliliğin medyada nasıl yansıtıldığı, toplumun engelliliği nasıl algıladığının ve algısında nasıl şekillendiğine dair kilit bir role sahiptir. Toplum bu varolan algılarla hareket edip engelli bireylere bu şekilde davranabilmektedir. Medya platformları engelli bireyleri acıma uyandıracak bir şekilde ele alıp, yardıma muhtaç bireyler olarak yansıtırsa, toplumda engelli bireylere bu algı da yaklaşabilmektedir. Varolan acıma duygusunu güçlendirebilmektedir.

Medya platformları, engelli kişilerle ilgili olumsuz imaj ve fikirlerin güçlendirilmesi için kilit bir role sahiptir (Hardin ve Hardin, 2001).

KKTC’ de ise engelli bireyler bir tek engelli haftasında veyahut engelli bireylere has özel günlerde programlara çağrılıp, ülkedeki engelli bireylerin sıkıntılarını ele almaktan öteye gidememektedir.

Başka insanların düşünceleri, değerlendirmeleri kendimizi algılayışımızı etkileyebilmektedir. Kendimizi diğer insanların değerlerine göre yargılayabilmekteyiz. ünlü Fransız yazar ve düşünür Jean Paul Sartre “Cehennem başkalarıdır” demiştir. Bu deyişle başkalarının yargıları bizi cehennemde hissettirebilecek denli etkileyebilmektedir (Kördeve, 2017).

Engelli bireyler için toplumun bakış açısı çok önemli bir konudur. Maalesef ki genel olarak oluşan duygu acıma hissidir. Özellikle görme engelli olmak toplumun gözünde çok karanlık bir yere sahiptir. Zaman zaman görme engelli olmak ölmekle aynı yere konabilmektedir. Toplum tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalan engelli bireyler zaman zaman bu durumdan utanıp engelini saklamak bile istemektedirler. Bu ise ayrımcı ve dışlayıcı toplumsal bakış açısının bir sonucudur. Görme engellilerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönden yaşadıkları bu yaklaşımlar ayrımcı bir toplum yapısını gündeme getirmekte ve bu yaklaşım nesilden nesile aktarılmaktadır. Dolayısıyla görme engelli bireylerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönden yaşadıkları sosyal dışlanma boyutlarının belirlenmesine ihtiyaç

duyulmuştur. Yapılan literatur taraması sonucunda ise görme engellilerle ve yaşadıkları sosyal dışlanma ile ilgili yapılan araştırmaların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı araştırmanın problemi, Görme Engelli Bireylerin Kurumsal ekonomik ve Psikososyal Yönleriyle Sosyal Dışlanmayı nasıl yaşadıklarını tespit etmektir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, KKTC’de bulunan görme engelli bireylerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek; kurumsal, ekonomik ve psikososyal açıdan sosyal dışlanma boyutlarını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. KKTC’de görme engelli bireylerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Görme engelli bireylerin kurumsal ve ekonomik açıdan yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 2.1. Görme engelli bireylerin fiziksel çevre koşulları açısından yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 2.2. Görme engelli bireylerin istihdam açısından yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 2.3. Görme engelli bireylerin eğitim açısından yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 2.4. Görme engelli bireylerin sağlık açısından yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
3. Görme engelli bireylerin psikososyal açıdan yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 3.1. Görme engelli bireylerin medya açısından yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?
  - 3.2. Görme engelli bireylerin toplum yönünden yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutu nedir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Günümüzde varolan yasalara ve birçok engelli kişinin akademik başarıları, becerileri ve eğitimlerine rağmen, engelli bireylerin dışlanması yaygındır (Akbulut, 2012; Baert, 2016). Engelli bireyler fiziksel çevrede, eğitim alanında, sağlık sektöründe, sosyal ortamlarda ve iş dünyasında ayrımcılığa uğrayabilmektedirler. Örneğin işverenin, engelli bireyleri işe alma konusundaki görüşünü, üretkenliği tehlikeye atmak, devamsızlık oranını arttırmak ve işyerinde daha fazla kaza yapmak olarak görebilmektedir. Ayrıca, varolan önyargılardan ve tutumlardan dolayı engelli insanların yaşadığı dışlanma artabilmektedir. Engellilik üzerine pekçok araştırma yapılmasına rağmen sosyal dışlanma bakımından konu yeterince ele alınmamıştır (Arıkan, 2002; Bonner, 2008; Ergüden, 2008). Yurtdışında konuyla alakalı olarak pekçok araştırma taranmıştır (Appleton ve Field, 2014; Barton, 1999; Bonner, 2008; Dauti, 2015; Tobias ve Mukhopadhyay, 2017).

Çalışma, KKTC’de sosyal dışlanma bakımından engelliliğin ele alması bakımından bir ilktir. Ve bu bakımdan çalışma önemli bir konumda olacağı düşünülmüştür. Yurtdışında konunun önemine epeyce yer verilip türkiyede ve ülkemizde yok denecek kadar çalışmanın olması düşündürücüdür. Bu konuda da çalışmanın, literatüre katkı koyacağı için önemlidir. Bunun dışında KKTC’de görme engellilere ilgili yapılan ilk kapsamlı çalışma olması bakımından önemlidir.

KKTC’de bulunan görme engellilerin sosyo-demografik özelliklerini ortaya koyan bir çalışma olmasından dolayı önemli bir konumdadır. Ayrıca KKTC’deki görme engellilerin yaşadığı sosyal dışlanma boyutlarını ortaya koyacağından fikir edinme açısından olanak yaratacağından ötürü çalışmayı önemli bir konuma getirmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma

- Kullanılan görüşme formu ile sınırlıdır.
- KKTC Lefkoşa ilçesinde bulunan Kıbrıs Türk Görmezler Derneği’nde aktif olarak üye bulunan 30 gönüllü katılımcının görüşme sorularına verdiği cevaplarla sınırlıdır.
- Yöntem olarak genel tarama modeli ile sınırlı olup bulgular veri analizinde kullanılan veri yöntemleriyle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Engellilik: Doğuştan ya da sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal veya sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir. Farklı nedenlere bağı olarak tanımlanan engellilik tam olarak: görme engelliler, zihinsel engelliler, ortopedik engelliler, dil ve konuşma engelliler, işitme engelliler, süreğen hastalıklar, ruhsal ve duyuşal engelliler olmak üzere 7 başlıkta incelenir (Demir ve Aysoy, 2002).

Sosyal Dışlanma: Bireyin toplumla bütünleşmesini sağılayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleridir. Sosyal dışlanmanın tanımlanmasının bu kadar zor olması unsurlarının belirlenmesini de zorlaştırmakla birlikte, sosyal dışlanma kavramının merkezinde sosyal ilişkiler unsuru ve bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemeleri yer almaktadır (Sahin, 2010).

Görme Engeli: Yaralanma, hastalık veya konjenital bir durum nedeniyle görememe durumu (Oxford Wordpower, 2004). Yasalarla belirlenen tanım şöyledir; görme alanı 20 dereceden az ve görme keskinliğı 20/200 ya da daha az olan bireylere **görmez(kör)**; görme keskinliğı 6/18'den az 3/60'a eşit ya da daha fazla olan ya da görme alanı 10 dereceden az olan bireylere de **az gören** denilmektedir.

Binoküler görmezlik(körlük): iki gözün de etkilendiğı görme yetersizliğı

Monoküler görmezlik(körlük): yalnızca bir gözün etkilendiğı görme yetersizliğı (Baykoç, 2014).

Sosyal Dışlanma: Bireyin toplumla bütünleşmesini sağılayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleridir.

Psikososyal: Psikososyal yaklaşım, bireylere psikolojik faktörlerin ve çevredeki sosyal çevrenin fiziksel ve zihinsel sağılıkları ve işlev kabiliyetleri üzerindeki sahip olduğı birleşik etki bağlamında bakar.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma ile ilgili kavramlar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1 Kavramsal Çerçeve

2.1.1 Bireyin Gelişimi

İnsanın yaşam süreci, doğumdan ölüme kadar bebeklik, okul öncesi ve okul dönemi, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini kapsar. Bu dönemlerde bireyin büyümesini gösteren fiziki gelişim, gelişimin göstergesi olan hareket gelişimi dil gelişimi, sosyal gelişim, duygusal gelişim, bilişsel gelişim ile ilgili belirli özellikler görülmektedir. İnsan gelişimi, tüm bu gelişim alanlarını kapsamakta ve gelişim değerlendirilmesi her yaş grubunda bu alanlarda görülen özellikler doğrultusunda yapılmaktadır.

Yaşam dönemlerinin gelişim alanlarında görüldüğü ortak özellikler, normal gelişim olarak adlandırılır. Buna göre normal gelişim gösteren çocuğun hangi yaşta ,hangi gelişim alanında,ne tür özellikler göstermesi gerektiği bilinmektedir. Normal gelişim sınırlarının dışında görülen özellikler, bireyin gelişimini farklı kılmaktadır (Baykoç, 2014).

Toplumun var olan farklılıkları kabul etmesi zaman zaman zorlayıcı bir süreç olabildiği belirtilmiştir. Farklılık bir artı olarak değil bir eksiklik gibi kabul etme durumu vardır. Bu farklılıklar arasında cinsiyet, etnik köken,ırk,renk,din,dil,cinsel tercih ve engelli olma durumu sayılabilir. Bu farklılık kişiyi toplumun diğer kesiminden ayrı bir konuma getirdiğinden ayrımcılık kaçınılmaz sonuçtur.

Farklılık insan doğasında var olan bir gerçekliktir bu yüzden özünde yadırganacak bir durumu yoktur. Bu farklılığı bir tek engellilikle sınırlayamayız. Hepimiz birbirimizden farklıyız ve farklı ihtiyaçlarımız, özelliklerimiz olması en doğal durumlardandır. Zayıflıklarımız da güçlerimiz de birbirinden farklıdır (Karataş, 2002).

Çok satan kitap yazarlarından Yuval Noah Harari hayatın farklılık üzerine kurulu olduğunu şu şekilde açıklar; “Evrime eşitlik değil farklılık üzerine kuruludur.

Her insan diğerlerinden az da olsa farklı bir genetik kod taşır ve doğumdan itibaren farklı çevresel etkilere maruz kalır. Bu durum, insanların hayatta kalmaya farklı şekilde etki eden farklı özellikler geliştirmelerini sağlar” (Harari, 2012).

2.1.2 Engelliliğin Tarihçesi

Aydınlanma öncesinde fiziksel farklılıklar, farklı bir merceklerle görülmekteydi. Engelliliğin çağdaş anlayışı, Batı'nın bilimsel Aydınlanması sırasında ortaya çıkan kavramlardan kaynaklanmaktadır. Ortaçağ boyunca delilik ve diğer koşulların, iblislerden kaynaklandığı düşünülüyordu. Modern dönem başlarında fiziksel ve zihinsel farklılıklar için biyolojik nedenler araştırılmaya başlandı. Bununla birlikte sınırlayıcı kategorilere olan ilginin artmasına yönelik bir değişim vardı; Örneğin, 16. yüzyılda Ambroise Pare, "canavarlar", "prodigiler" ve "sakat" lardan söz etti.

Çağdaş engellilik kavramları on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl gelişmelerine dayanmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi, insan vücudunu; manipüle edilen, çalışılan ve dönüştürülecek bir şey olarak görünür kılan klinik tıbbi söylemin gelişmesiydi.

Bu çalışmalar, multi disiplinler bir çalışma alanı sunarak; sınıflandırmaya ve kategorize yardımcı oldu ve bunu yaparken normalleşme yöntemlerinin oluşmasına yardımcı oldu (Foucault, 1980).

"Norm" kavramı bu dönemde gelişmiştir ve 1830'larda l'homme moyen'de yazmış olan Belçikalı istatistikçi, sosyolog, matematikçi ve astronom Adolphe Quetelet'in çalışmasında işaret edilmektedir – “ortalama insan”. Bu zaman zarfında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa devletleri tarafından hızlı bir şekilde toplanan istatistik normlarının bu fikri, öjeniklerin yükselişine bağlıdır. Sakatlık, bunun yanı sıra, anormal, normal olmayan ve normallik gibi diğer kavramlar da bundan kaynaklanmıştır. Bu kavramların dolaşımı, şovmenlerin bu normlardan sapan insanları sergilemekten yararlandığı ucube gösterisinin popüleritesinde belirgindir (Lennard, 2006; Bogdan, 1998).

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci bölümünde öjeniklerin yükselişi ile, bu tür sapmalar tüm popülasyonların sağlığı için tehlikeli olarak görülüyordu. Öjenik son zamanlarda şöyle tanımlanmıştır: “Seçici üreme ve istenmeyen bireylerin ortadan

kaldırılması yoluyla bir ırkın ya da popülasyonun kalıtsal niteliklerini değiştirmek mümkün ve arzu edilebilir olduğunu iddia eden doktrin” diye tanımlanmıştır.

Öjenik politikaları İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıktı. Terim, Yunanca “iyi doğanlar” sözcüğünden türetilmiştir ve 1883'te ilk olarak Charles Darwin'in bir kuzeni olan ve kesinlikle Darwinizm'den etkilenen Sir Francis Galton tarafından ortaya atılmıştır: yaşamın fit ve uygun olmayan arasında bir mücadele olduğu düşüncesi. Öjenik hareket, tüm engellerin miras kaldığı ve “uygunsuz” - “zayıf fikirli, deli, sara, hastalıklı, kör, sağır [ve] deforme olmuş” insanların yanlış bir şekilde var olduğu fikrine dayanıyordu. Bu hareketin gelişmesinde önemli bir faktör, 19. yüzyıl biliminin yaygın bir varsayımıydı; insan mükemmellik, teknolojik ve sosyal manipülasyon, kalıtımın daha iyi anlaşılması ve sterilizasyon için cerrahi tekniklerin kullanılabilir hale gelmesi ile sağlanabilirdi.

Özellikle engelli bireyleri hedef alan gizli ötanazi programı, yaygın bir propaganda programının ardından (öğrencilerden, farklı kurumlarda farklı türdeki kurumlarda zihinsel hastalıkları sürdürmenin Üçüncü Reich'e maliyetlerini hesaplamasını isteyen lise ders kitapları dahil) 1939'da başladı. Program başlangıçta engelli üç çocuk ve devlet hastaneleri ve kurumlarında psikiyatrik koşulları olan çocuklara yönelikti. 1941 yılında, 70.000 psikiyatri hastası gazla öldürme veya öldürücü enjeksiyonla öldürüldü ve daha sonra program üç çocuktan ve diğer sosyal istenmeyenlerden engelli çocuklara uzatıldı. Ailelere akrabalarının doğal nedenlerden öldüğü söylendi. Program, kilise ve aile protestoları nedeniyle nihayet sona erdiğinde, en az 500.000 engelli insanın yakınlarının öldüğü tahmin edilmektedir.

Çin ve Japonya'da, sterilizasyon programları yoluyla engellilerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan yoğun öjen politikaları uygulanmıştır. Çin'in “inferior doğumları” ortadan kaldırmayı amaçlayan halk sağlığı programı, tüm hamile kadınların fetal anormallikler açısından taranmasından ibaret olup, anormalliğin tespit edilmesi halinde annenin kürtaj yaptırmaya zorlanması ve diğer çocukların üretilmesini önlemek için sterilize edilmesi gerekir. Bu program kapsamında zihinsel engelli ve tanınabilir genetik bozukluklara sahip kişiler sterilize edilmelidir (Hume, 1996).

Bir insanın biyolojik yapısının bir parçası olarak görülen sakatlık ve dolayısıyla onların genetik mirasları, bilim adamları dikkatlerini gen havuzundan bu tür sapmaları

kesmeye dair düşüncelere çevirdi. Bir kişinin genetik uygunluğunu değerlendirmek için çeşitli ölçütler kullanıldı; bunlar daha sonra uygun olmayan kişileri sınır dışı etmek, sterilize etmek veya kurumsallaştırmak için kullanıldı (Barlow, 2006).

1970'lerin başlarında, engelli bireylerin aktivistleri toplumun engelli insanlara ve engelliliğe tıbbi yaklaşıma nasıl davrandığını sorgulamaya başladı. Bu çalışma nedeniyle, erişim için fiziksel engeller tespit edildi.

Bu koşullar işlevsel olarak onları etkisiz hale getirdi ve şu anda engelliliğin toplumsal modeli olarak bilinen şey ortaya çıktı. 1983'te Mike Oliver tarafından kapsanan bu ifade, tıbbi engellilik modeli (Bir bozukluğun düzeltilmesi gereken)ve engelliliğin sosyal modeli(Bir insanı sınırlayan toplumun ,sabitlenmesi gereken)arasında ayırım yapar (Shakespeare, 2006).

2.1.2.1 Görme Engelli Bireylerin İkel ve Orta Çağ Kısa Tarihçesi

Frances A. Koestler görme engellilerin tarihçesini şu şekilde özetler; korkutuldu, çıldırıldı, perişan oldular, görmezden gelindiler. Bazılarının büyüğü güçlerle kutsandığı ve diğerlerinin günahlarından dolayı buna mahkum olduğu düşünüldü. Bazıları bebek olarak öldürülürken, diğerleri gençken hoşgörülüyordu, ancak terk ediliyorlardı ya da yaşlı ve halsiz kaldıklarında yol kenarından diri diri ölmeye bırakılıyorlardı. Bazıları kilisenin ya da tahtın özel koruması altındaydı ve bazıları da kamusal alanın dışında tutulabilecekleri madenler, çatı katı evlerinde barınabiliyorlardı. Onlar görme engellilerdi. Yüzyıllar boyunca sayısız kuşaklardı. Bugün dünyada 15 milyon ya da daha fazla canlı. Bunların çoğu özellikle az gelişmiş bölgelerde yaşayanlar hala cehalet ve batıl inancın kurbanlarıdır, hala kayıtsızlık, nefret ya da insanların acımasını çekiyorlar. Dünyanın daha medeni alanlarında Ancak, son iki asır ve özellikle son on beş yıldır görme engelli erkeklerin, kadınların ve çocukların kademeli olarak özgürleşmeleri ve istikrarlı olmaları Topluma katılmaları sağlanabilmiştir (Koestler, 2004; Omvig, 2017).

İkel dönemlerden başlayarak, görme engelli bireylere yaşadıkları toplumlarda çok değer verilmezdi.

Çatışma zamanlarında genellikle bir mızrak atması beklenmiyordu ve temel besin için yiyecek avlayamayacakları veya balık tutamayacakları da varsayıldı. Bu

varsayımları doğal “karanlıktan korkuya” ekleyin ve körlük hakkındaki yıkıcı, olumsuz sosyal tutumların nasıl geliştiğini ve geliştiğini görmek kolaydır.

Görme engeli olan bir birey genellikle kutsal bir nefretin bir işareti olarak yorumlandı. Eski Yunanlılar arasında Tanrılar tarafından memnuniyetsizliğe maruz kalan ölümlüler üzerine uygulanan bir ceza olduğu düşünülürdü. Bu tür günahlarla ilgili efsanelerin de etkisiyle, Kör bebeklerin imhasını onaylayan Yunanlılar, toplumdaki sosyal uygulamaları rasyonelleştirmeye yardımcı oldu (Omvig, 2017).

Erken dönem büyük medeniyetlerin çoğunda, kör bebeklerin terk edilmiş ya da vahşi hayvanlar tarafından yenilmek üzere ölüme terk edildiği bildirilmektedir. Daha sonra, bazı kör erkekler kölelik için satıldı ve bazı kör kadınlar ise fuhuş amaçlı satıldı. Diğerleri eğlence amaçlı kullanıldı, ancak çoğu hayatlarını dilenci olarak yaşadı ya da sadece aileleri tarafından tutuldu.

Yenidoğan çocuklar yaşlılar komitesi tarafından muayene edilirdi; fiziki olarak kabul edilmeyenler bir dağ geçidine götürülürdü ve ölmek üzere kalırdı. Atina'da bu tür şanssız bebeklerin terk edilmeden önce yerleştirildiği özel kil kapların olduğu bir dönem vardı. Romalılar benzer bir uygulamayı sürdürdüler; Ebeveynler, pazarlarda kusurlu çocuklarını Tiber'in dalgalarına teslim etmek için küçük sepetleri satın alabiliyorlardı. Diğer erken toplumlarda kör çocukları ekonomik yükümlülük olarak gören, ebeveynlerin onları köleliğe ya da fuhuşa satmalarına izin verildi (Koestler, 2004).

Körlüğün faydasızlığa eşit olduğu inancı çok uzun sürdü. Batı kültüründe, izlerinin henüz tamamen silinmediği kesin. Bunun nedenlerinden birisi de klasik edebiyattı. John Milton'nun Samson Agonis'tes' adli eserindeki bir dize şöyledir;

Şimdi, kör, ahmak, ahmak, dümdüz, utanç içinde

Ne faydalı olabilir ki burada Milletime hizmet...

Talmud ve diğer İbranice yorumcular Körlere, yaşayan ölümler olarak atıfta bulunmuşlardı; yapılan atıf şu şekildeydi: Kör bir insanla karşılaşınca, yakın bir akrabanın ölümünde olduğu gibi aynı sıkıntıyı telaffuz etmek zorundadır.

Orta çağlara gelindiğinde, medenileşmiş toplumlar (özellikle Avrupa'da), toplumun, kör de dahil olmak üzere “daha az şanslı” lığa bakma yükümlülüğü olduğu inancında faaliyet göstermeye başladı.

Görme engelliler de dahil olmak üzere fakir ve dezavantajlılara bakmak için Almshouses (bugünün evsiz sığınaklarına benzer bir şey) kuruldu.

Sosyal sorumluluk olarak körlük, günah için ceza olarak körlük, körlük; kendine ve başkalarına yararsızlık - bunlar, modernleri etkilemeye devam eden mitler ve batıl inançlar kozası tutumlardan sadece üç tanesiydi (Koestler, 2004; Omvig, 2017).

2.1.3 Engelliler ve dışlanma

Tarihte, insanlar engelli insanların geçmişte işledikleri bir suçtan dolayı Tanrı tarafından cezalandırıldıklarına inanırken, zamanla Tanrı'ya havale ettikleri bu durumu, kendilerine görev bilmiş, uğursuz ve kötü olduklarını düşündükleri “öteki”ni cezalandırmaya başlamışlar, toplu katliamlar yapacak kadar ileri gitmişlerdir.

Günümüzde engelli bireylerin geçmişten çok farklı bir şekilde ele alınmadığı belirtilmiştir. Geçmişte engelli insanlar birçok zulüm görmüş ve hatta yaşamaya değer olan insanlar olarak görülmemişlerdir. Günümüzde ise görmezden gelinip, yokmuş gibi davranılmaya devam edilebiliyor. Toplumun tasarlanmış şekli engelsiz bireyler için olmasına rağmen engelli bireyler bu toplum içinde var olmaya, yer edinmeye çalışmaktadırlar. Bu durum; iş, eğitim, sağlık ve medya gibi alanlarda da geçerlidir. Bugünün dünyasında dışlanma farklı bir boyut olarak devam etmektedir. Engelli bireyler kendi eşitlikleri için mücadele ederken bile birçok engel yaşayabilmektedirler. Çeşitli derecelerde haklarının ihlal edildiği 1993 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Raporu'nda belirtilmektedir (Özdemir, 2012).

Engelli ve diğer marjinal vatandaşlar için eşitliği sağlamak için tutkulu bir aktivist ve eğitimci olan Len Barton, Günümüzde engelli olmanın direkt olarak sosyal dışlanmayla olan ilişkisini, şu şekilde açıklamıştır: Engelli olmak, ayrımcılığa uğramak demektir. Sosyal izolasyon ve kısıtlama içerir. Modern toplumlarda sosyal farklılaşma için engellilik önemli bir araçtır. Engelli insanların saygınlık seviyesi ve sosyal durumu bir toplumun sosyal koşullarına ve ilişkilerine göre değişebilmektedir. Belirli kurumların bireyin sosyal durumu üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Bu sosyal

Durum, kültürel resimlerden etkilenir. Örneğin, belirli grupların medya tasvirleri yanı sıra onlara sunulan yasal haklar ve koruma gibi.

Önyargıların ise durumu daha zora soktuğunu şu şekilde belirtir: “Önyargılar, Engelli insanları alternatif onurlu bir bakış açısı geliştirmek için giderek daha fazla zorluyorlar.”

“Bir anlamda şaşırtıcı derecede basit. Biz pürüzsüz işleyişini, yaşama ve çalışmaya bağlı ve bunun dışındaki herkesi marjinalleştiren ve boş zaman alanı tasarlanmayan bir dünyada yaşıyoruz. Ama sadece marjinalleşmekle kalmayıp, ezilip, baskı ve tacize uğruyorlar. Merkezi özdeş etki ise kurbanların kendilerini suçlamaları ve kötü hissetmeleridir” (Barton, 1999).

Toplum var oldukça engelli bireylerin toplumla nasıl birlikte yaşayıp kaynaşacakları hep bir tartışma konusu olmuştur. Ve bu süreçte sosyal dışlanma riskiyle hep karşı karşıya gelinmiştir. Engelli bireylerin eışilebilirliğinin kısıtlanması; fiziksel veya zihinsel durumlarından çok toplumsal baskılardan ve dışlayıcı bir toplumsal düzenden dolaydır. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası anlaşmalar da bu düzeni değiştirme için çaba vardır fakat buna rağmen engellilere “eksik”, “özürlü”, “acı” olarak bakılmaktadır.

Tarih boyunca engellilik ve engellilerin yaşadığı sosyal dışlanma boyutları araştırmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı anlatılacaktır (Aslan ve Şeker, 2011; Arslan ve diğerleri, 2014).

Medya, sanat ve siyasi alanlarda yeteri kadar engelli bireyin olmaması sınırlı olan bir engelli profili doğurabilmektedir. Bu durum varolan önyargı, ayrımcılık ve damgalanmayı arttırabilmektedir. Sosyal olarak dışlanan bireyin bu toplum yapısı ve değerler sistemi içinde, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçları karşılanmamakta, ruhsal durumu toplumun olumsuz yaklaşımı, varolan imkanlara erişimin engellenmesinden de olumsuz olarak etkilemektedir.

Birey, toplum tarafından gösterilen tutum ve davranışlarını içselleştirebilmektedir. Bunu sonucunda ise kendini suçlama, değersizlik ve aşığılık duygusu geliştirebilmektedir (Ergüden, 2008).

Toplumdan dışlanan kesimlerle ilgili yaşanan birçok sosyal sorunun temelinde; sorunların çözülemez olmasından ziyade, topluma sunulan hizmetlerin ilk başta toplumun her kesiminin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmaması ve bütünsel düşünülmemesi yatıyor. Sonradan bu eksikleri kapatma ve çözüm üretme çabasına rağmen, sorunu çözme sorumluluğundaki kişilerin plansız ve eksik yaklaşımı sonucunda olumsuzluklar çoğalarak bu kesimlerin dışlanmasının yanı sıra sorunların daha da çözülemez hale gelmesine sebep oluyor (Karataş, 2002).

“Engelli bireyler hakkındaki tutumumuz bir uygarlığın insanlık ölçütünü ortaya koymaktadır. Konu hakkında doğan Cüceloğlu şu şekilde bir tespit yapmıştır; “engelliler bizim gerçek insanlığımızın bekçileri. Bir annenin, bir babanın, bir ailenin, bir okulun, bir şirketi, bir kentin, bir milletin ve bir uygarlığın insanlığının ölçütü, engellilere verdiği anlamda yatıyor. Ve bu yönden utanılacak durumda olduğumu, olduğumuzu görüyorum.

Bu ifadeyle kimseyi suçlamaya, yargılamaya çalışmıyorum. Durum tespiti yapıyorum. İnsan olma yönünden müthiş bir kalite bozukluğu içinde olduğumuzu açık seçik görüyorum. Bunu görmeme yardım ettikleri için de hayatıma giren tüm engelli insanlara minnet borçluyum” (Cüceloğlu, 2011).

Engelli bireyler toplumda azınlık olmalarından ötürü gerek kamusal gerek özel hayatlarında sıkıntılarla karşılaşarak birçok temel haklardan mahrum kalmaktadırlar. Bu durumun ana nedeni bireylerin sahip olduğu engelden öte toplumun geliştirdiği önyargılı tutum, ayrımcılık ve dışlanmadır. Medikal model engelli bireyi eksik ve sorunlu görürken, sosyal modelde kurumsal ayrımcılık ve sosyal dışlanma olarak niteler (Arıkan, 2002).

Bundan yola çıkarak sosyal dışlanmayı açıklamadan önce engelliliğin temelinde yatan 2 yaklaşımdan bahsedilmesi gerekmektedir. Yaklaşımlar olarak bakıldığında, engellilik üstüne 2 modelden bahsedilebilir. Bunlar medikal ve sosyal modellerdir.

2.1.4 Engellilik Üzerine Modeller

Ortaçağda engellilik bir kişinin ahlaki davranışının etrafında yapılanmıştı. Engellilik ilahi ceza olarak görüldü. Fiziki ya da biyolojik olarak farklı olan ahlaki bir

başarısızlığın bir yan etkisi olarak görülüyordu. Ancak Avrupa Aydınlanma toplumu, engelliliğin tanımını biyolojiyle ilgili bir görüş olarak değiştirdi.

Medikal model 1800'lü yılların ortalarında tıp ve rehabilitasyon alanlarındaki gelişmelerle birlikte ortaya çıkmıştır. Engelliliği olan bireye ya da engellilik yaşantısına değil de 'engelliliğe' odaklanmıştır. Medikal model tüm engelli bireylerin otomatik olarak 'kısıtlı' olduğunu varsaymaktadır. Buna paralel olarak da engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar ciddi bir artış göstermiştir.

Engelliliğin tıbbi modeli ya da medikal model, engelliliğin biyomedikal algısından doğmuştur. Bu model, bir engelliliğin teşhisini bireyin fiziksel bedenine bağlar.

Model, bu engelliliğin kişinin yaşam kalitesini azaltabileceğini ve amaç tıbbi müdahale ile bu engelliliğin azaltılacağını veya düzeltileceğini varsaymaktadır (Fisher ve Goodley, 2007).

Engelliliğin tıbbi modeli, bireyin kısıtlamalarını ve bu bozuklukları azaltmak için ya da onları topluma uyarlamak için uyarlamalı teknolojiyi kullanma yollarına odaklanır.

Mevcut engellilik tanımları biyomedikal yardımı kabul etmekte, ancak çevresel ve sosyal dışlanmaya neden olan faktörlere daha fazla odaklanmaktadır. Tıbbi model üzerindeki eleştirel olmayan güven, istenmeyen sonuçlar doğurur. Engelliliğin tıbbi modeli, genellikle engelli kişilerin istenmeyen sosyal bozulmalarının temeli olarak gösterilmektedir; Dahası, kaynaklar aynı tasarımın evrensel tasarım ve toplumsal kapsayıcı uygulamalar gibi şeylere doğru kullanılabilirdiği durumlarda neredeyse tamamen tıbbi bir odağa aşırı derecede yanlış yönlendirilmiştir. Bu, tıbbi, cerrahi, sosyal veya mesleki, protezlerden, ilaç temelli ve diğer "tedavilerden" ve genetik tarama veya preimplantasyon genetik teşhisi gibi tıbbi testlerden oluşan çeşitli müdahalelerin parasal ve toplumsal maliyetlerini ve faydalarını içerir. Çoğunlukla, engelli bireyin ortamının uyarlanması sonuçta toplum için daha faydalı olabileceği gibi maddi olarak daha ucuz ve fiziksel olarak daha ulaşılabilir olan bu prosedürler, teknolojiler ve araştırmalardaki büyük yatırımı haklı çıkarmak için tıbbi bir engellilik modeli kullanılır. Ayrıca, bazı engelli hakları grupları engelliliğin tıbbi modelini bir medeni haklar meselesi olarak görüyor ve engelli insanların tasvirlerinde yararlanan

hayır kurumlarını veya tıbbi girişimleri eleştiriyor, çünkü engelliliği politik, sosyal ve çevresel bir sorun olarak değil, engelli insanların acınası, esasen olumsuz, büyük ölçüde güçsüz bir imajını destekliyor (Bury, 2001; Jewson, 1976; Kanter, 2015; Mendes ve Srighanthan, 2009).

Medikal model engellilik alanında ve engelli bireylerin yaşamlarında çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Sözelimi tanı, tedavi, bakım ve izleme programlarının güçlendirilmesi, önleme programlarının dikkatle hazırlanması engelli bireylerin ve onların yakınlarının yaşam kalitelerini yükseltmiştir. Bununla birlikte 'patoloji'ye odaklanması engelli bireylerin 'aciz' olarak tanımlanmasına da yol açmıştır. Bu nedenle engelli bireyler toplumda önyargı, aşağılanma ve dışlanmayla karşılaşmaktadırlar.

Medikal model engelli bireylere sunduğu tanı, tedavi ve bakım olanaklarıyla kişilerin yaşam kalitesini yükseltelerek hem onların hem de yakınlarının hayatlarını kolaylaştırmıştır. Ancak söz konusu model engelli bireyleri göremeyen, yürüyemeyen, yardıma muhtaç, sürekli profesyonel bakım isteyen aciz insanlar olarak tanımlayarak, engelli bireyin sorunlu, acı çeken, diğer kişilerle eşit olamayan kişiler olduğunu yansıtan yaklaşımıyla da toplumun da onlara karşı önyargılı olmasına ve sonuç olarak dışlanmalarına sebep olmaktadır. Bu ötekileştirici durum, engelli bireyin kendisini yetersiz hissetmesine, özsaygı ve özgüven sorunlarına sebep olarak intihara kadar sürükleyebilecek ruhsal hastalıklara sebep olmaktadır (Arıkan, 2002).

1970 yılı civarında, Kuzey Amerika'da sosyologlar, engelliler ve engelli odaklı siyasi gruplar dahil olmak üzere çeşitli gruplar engelliliği izleme konusunda kabul gören tıbbi görüşten çekilmeye başladı. Bu gruplar baskı, sivil haklar ve erişilebilirlik gibi şeyleri tartışmaya başladı. Söylemdeki bu değişim, sosyal yapılarda kök salmış engelliliğin kavramsallaştırılmasına neden oldu.

1975'te Birleşik Krallık Örgütlenmeye Karşı Fiziksel Engelliler Birliği (UPIAS) şunu iddia etti: "Görüşümüze göre, bedensel engelli insanlara engel olan toplumdur. Engellilik, engellerimizin üstünde gereksiz yere izole edilip ve dışlanmış olmamıza bağlı olarak empoze edilen bir şeydir. Bu da topluma tam katılımı imkansız hale getirmiştir.

Engelli akademisyen Mike Oliver, 1983'te bu ideolojik gelişmelere atıfta bulunarak "engelliliğin sosyal modeli" cümlesini ortaya attı. Oliver, orijinal olarak bozukluk ve sakatlık arasında UPIAS tarafından yapılan ayırmadan türetilmiş bir sosyal modele kıyasla bireysel bir model fikrine odaklandı (Finkelstein, 1975). "Sosyal model", Avustralya, İngiltere, ABD ve diğer ülkelerdeki akademisyenler ve aktivistler tarafından genişletildi ve geliştirildi ve öğrenme güçlükleri / öğrenme güçlüğüne sahip olanlar / zihinsel engelliler veya Duygusal, zihinsel sağlık veya davranışsal sorunlara sahip olan insanlar dahil olmak üzere tüm engellileri kapsayacak şekilde genişletildi.

Oliver, "engelliliğin sosyal modeli" ni kapsamlı bir engellilik teorisi olarak görmüyordu; daha ziyade toplumun engelliliği nasıl gördüğünü yeniden başlatmanın bir başlangıç noktası olarak görmekteydi (Oliver, 1990).

Engelliliğin sosyal modeli, engelliliğin kişinin bozulması veya farkı yerine, toplumun düzenlenme biçiminden kaynaklandığını söylüyor. Engelli insanlar için yaşam tercihlerini sınırlayan engeller kaldırmanın yollarına bakıyor. Engeller ortadan kaldırıldığında engelliler toplumda bağımsız ve eşit olabilir, kendi hayatları üzerinde seçim ve kontrol sağlayabilirler.

Bariyerler sadece fiziksel olarak düşünülmemeli. Toplumda önyargı veya basmakalıp (ayrımcılık olarak da adlandırılır) dayalı tutumlar, insanları toplumun bir parçası olmak için eşit fırsatlara sahip olmaktan alıkoyuyor.

Tıbbi modele göre, bu bozukluklar veya farklılıklar, ağrıya veya hastalığa neden olmadığında dahi, tıbbi veya diğer tedaviler yoluyla 'sabit' edilmeli veya değiştirilmelidir.

Tıbbi model, kişinin ihtiyaç duyduğu şeyle değil, kişide "yanlış" olanı inceliyor. Bu ise düşük beklentiler yaratıp kendi hayatlarında bağımsızlık, seçim ve kontrolü kaybeden kişilere yol açar. Diğer bir deyişle başkalarına bağımlı bir hayat ortamı yaratıyor.

Engelliliğin sosyal modeli, engelin toplumun düzenlenme biçiminden kaynaklandığını söylüyor. Engelliliğin tıbbi modeli ise insanların kendi engellilik veya farklılıklarıyla engellendiğini söylüyor.

Sonuç olarak, medikal modelin bireyin yetersizliğine ve çevresindeki etmenleri hiçe sayan, sorunun bireyin kendisinde olduğunu vurgulayan yaklaşımı, engellilerin toplumla bütünleşmesi yolunda engeller yaratan, engellileri dışlayan bir modeldir. Sosyal model ise bireyi çevresi içinde ele alarak bireyin güçlü yönlerini vurgulayan, engellileri engelli yapanın toplum olduğunu vurgulayan bir modeldir.

Bu model, engellilerin toplumla bütünleşmesi yönünde yapıcı bir yaklaşıma sahiptir (Ergüden, 2008).

Engelli bireyler sosyal modele dayanarak bakılacak olursa bir çok şekilde dışlanmaktadır. Konuyu sosyal dışlanmanın boyutlarını ele almadan önce sosyal dışlanmanın ne olduğuna dair açıklamalara yer verilmelidir.

2.1.5 Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık

Genel bir tanımını yapmaya çalışırsak, sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleridir. Sosyal dışlanmanın tanımlanmasının bu kadar zor olması unsurlarının belirlenmesini de zorlaştırmakla birlikte, sosyal dışlanma kavramının merkezinde sosyal ilişkiler unsuru ve bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemeleri yer almaktadır (Şahin, 2010).

Sosyal dışlanmadan kaynaklanan yabancılaşma veya hak ihlali, bir kişinin sosyal sınıfına, ırkına, ten rengine, dini aidiyetine, etnik kökenine, eğitim durumuna, çocukluk ilişkilerine, yaşam standartlarına veya görünümüne bağlanabilir. Bu tür dışlayıcı ayrımcılık biçimleri, engelli, azınlıklara, LGBTQ + kişilere, uyuşturucu kullanıcılarına, kurumsal bakımdan ayrılanlara, yaşlılara ve gençlere de uygulanabilir. Bir popülasyonun algılanan normlarından herhangi bir şekilde sapma gösteren herkes, bu nedenle, sosyal dışlanmanın kaba veya ince biçimlerine maruz kalabilir (emcdda.europa, 2003; Bonner, 2008). Sosyal dışlanmanın sonucunda ise, etkilenen bireylerin veya toplulukların içinde yaşadıkları toplumun ekonomik, sosyal ve politik yaşamına tam olarak katılmaları engellenmesi diğer bir deyişle bu kimselerin görünmezden gelinmesidir.

Sosyal dışlanma kavramı, 1960'lı yıllardan itibaren Fransa'da ortaya çıkmıştır. Daha çok yoksulları içeren bu kavram, 1970'li yıllarda sosyal bir sorun olarak tanımlanmış ve bu analitik kavramı ilk kullanan Rene Lenoir olmuştur. 1974 yılında

yayınlanan “Les Exclus Un Français Sur Dix” “Dışlanmışlar: On Fransız’dan Biri” adlı kitabında, dışlanmışların sadece yoksullar olmadığını, zihinsel ve bedensel engellilerin, intihar eğilimli insanların, yaşlı ve engellilerin, istismar edilen sahipsiz çocukların, madde bağımlılarının, suçluların, tek ebeveynli ailelerin, çok sorunlu hane halklarının, marjinal kişilerin, asosyal kişilerin ve diğer sosyal uyumsuz kişilerin de dışlanmış olduğunu belirtmiş ve ayrıca tüm bu kişilerin sosyal koruma kapsamı dışında kalan sosyal gruplar olduğunu ifade etmiştir .Bir anlamda, bu kavram “sosyal problem” olarak etiketlenen insanların değişik kategorilerini ve sosyal sigorta tarafından korunmayan insanları içermektedir.

Bu dışlanmış gruplara 1980’li yıllarda, işsizler ve yoksullar da eklenmiş ve sosyal dışlanma kavramı eşitsizlik, yoksulluk kavramlarını da kapsamaya başlamıştır (Çakır, 2002). Sosyal dışlanma ayrımcılığı da birlikte getirmektedir.

Ayrımcılık, kişinin ait olduğu algılanan gruba, sınıfa veya kategoriye dayanan bir kişinin muamelesi veya göz önünde bulundurulması veya lehine veya aleyhine bir ayırım yapılmasıdır. Bunlar arasında yaş, renk, affedilen bir mahkumiyet veya bir kayıt askıya alınmış, engellilik, etnik köken, aile durumu, cinsiyet kimliği, genetik özellikler, medeni durum, milliyet, ırk, din, cinsiyet ve cinsel yönelim yer almaktadır (Canadian Human Rights Commission, 2018).

Ayrımcılık, engelli bireylerin sık sık yaşadığı sorunlardandır. Süleyman Akbulut engellilerin yaşadığı ayrımcılık hakkında şunları söylemektedir; “Sokağınızın kaldırımında diğer insanlar gibi ilerleyemezken, bir toplu taşıma aracına binmeye çalışıp da bunu başaramazken, eğitiminizi sürdüremezken, iş bulamazken, tek başınıza özgürce, kendinize yeterek yaşamınızı sürdüremezken karşınıza çıkan, ayrımcı uygulamalardır aslında.

Size uygun yapılmayan bir kaldırımında yürüyemediğinizde “bütçe yetmediği için o düzenlemeleri yapmadık” diye gayriciddi bir mazeretle karşılaşırken, “engelli bir çocuğun sorumluluğunu alamam” denilerek çocuğunuzun okul kaydı yapılmazken, “sizi işe alırdık; ama iş yerinin koşulları uygun değil. Maaşınızı verelim; ama işe gelmeyin, gerek yok” diye lütufta bulunuluyormuş gibi dışlanırken başınıza gelen şey, dolaylı ya da dolaysız bir ayrımcı uygulamadır gerçekte” (Akbulut, 2012).

Engellilik bir Ayrımcılık ve sosyal dışlanma unsurudur. Engelli bireyler yakın çevreden, temel hizmetlerden ve bunlara erişimden, toplumsal faaliyetlerden engellenme durumları ikinci bir engel teşkil etmektedir.

Engelli bireylere yönelik yapılan ayrımcı uygulamaların dünü oldukça eskilere dayanmaktadır. Tarihsel süreçler boyunca engelliler ayrımcı tutum ve davranışlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Toplumun hücrelerine sinen bu durum yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Genç ve Çat, 2013; Karataş, 2002). Kişinin engel durumundan çok engel teşkil eden, toplumun engellilik bahanesiyle ortaya engelleyici tutumlardır (Karataş, 2002).

Avrupa Aydınlanları, doğa bilimlerinin insani gelişme üzerindeki vurgusu, bazı kurumların doğmasına neden oldu. Bunlar arasında günümüzün engelli kavramlarının gelişiminde önemli olanlar akıl hastaneleri, klinik ve hapishanelerdi (Braddock, 2001; Sticker, 2000).

Çağdaş engellilik kavramları on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl gelişmelerine dayanmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi, insan vücudunu; manipüle edilen, çalışılan ve dönüştürülecek bir şey olarak görünür kılan klinik tıbbi söylemin gelişmesiydi.

Bu çalışmalar, multi disiplinler bir çalışma alanı sunarak; sınıflandırmaya ve kategorize yardımcı oldu ve bunu yaparken normalleşme yöntemlerinin oluşmasına yardımcı oldu (Foucault, 1980).

2.1.6 Sosyal Dışlanma Biçimleri

Sosyal dışlama süreçleri çeşitli boyutlara sahip olabilir. Araştırma kapsamında görme engellilerin yaşadığı eğitim, istihdam, fiziksel çevre, sağlık, toplum ve medya alanlarında yaşadıkları sosyal dışlanma biçimleri ele alınacaktır.

2.1.6.1 Fiziksel Çevre Yönünden Sosyal Dışlanma

Mekansal düzenleme, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı ve kaynaşması için büyük önem taşımaktadır. bu düzenlemeler engelli bireyin bağımsız olarak hareket etmesini destekleyici şekilde olmalıdır. Eğitim mekanları, sağlık kuruluşları, otelden restoranlara kadar bu bağımsızlık devam edebilmelidir (Kördeve, 2017).

Süregelen yıllar boyunca engelli bireylerin ihtiyaçları, temel fiziki ihtiyaçlara indirgenmiştir. Eğitim, istihdam olanağı, toplumun diğer üyeleriyle kaynaşabilmesi gibi ihtiyaçları yok sayılmıştır. Engelli bireyin yaşamı kısıtlı mekanlara sıkıştırılmıştır.

Dışlanma ve toplumdan soyutlanmayı en çok toplum için oluşturulan fiziksel çevrede görebiliriz.(asansör, adım girişli restoranlar ve tekerlekli sandalye erişimine uygun olmayan tuvaletler) Engelli bireylere adeta “evinden çıkma ve yaşadığın kısıtlı alanda yaşamını sürdür” denmektedir. Bir yaşama alanı tasarlanırken toplum içinde yaşayan tüm bireyleri kapsayan bir tasarım gerekmektedir. İçinde yaşanılan konutlar da dahil olmak üzere, parklar, kafeler, spor alanları, aktivite merkezleri, alış veriş alanları, yollar, kaldırımlar ulaşım araçları bu kapsayıcı model göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Aksi takdirde dışlayıcı bir toplum tasarımı sözkonusudur.

Tıpkı engelli olmayan toplumun vatandaşları gibi engelli olan vatandaşların da kentsel yaşama katılım alanlarındaki ihtiyaçları farklı olmakla birlikte benzerdir. Fiziksel çevreye ulaşılabilirlik, toplumun bütünleşmiş bir parçası olarak algılanabilmek ve yaşanılan mekânda da buna olanak sağlayabilmek amacıyla önemlidir. Tüm toplum gibi engelli bireylerin de bağımsız olarak işine, okuluna, parklara, alışverişine vb. kentsel alanlara gidebilmesi sosyal yaşama katılmasında fırsat eşitliği yaratılmalıdır (Öztürk, 2011).

Görme engellilerde düşme, çarpma ve yaralanma gibi riskler daha fazladır. Çünkü yollar ve sosyal yaşam alanları yeterli uygunluktan uzaktır. Cadde ve sokaklarda ki biçimsiz kaldırımlar, rampalar, üstü açık bırakılmış kuyular onların yaralanmasına hatta ölümüne sebep olabilmektedir. Bununla birlikte kaldırımların orta alanlarına dikilen elektrik, aydınlatma direkleri, beton mantarlar, ağaçlar ve esnaf tezgâhları da aynı soruna sebep olabilmektedir.

Önemli diğer bir sorun da yoldan karşıdan karşıya geçmedir. Trafik ışıklarında renklerin durumuna göre sinyal veren sesli sistemler çok az olmakla birlikte genelde büyük şehirlerde bulunmaktadır. Sürücüler geçiş önceliği hakkını engellilere göstermemekte, bu da kazalara yol açmaktadır (Arslan ve diğerleri, 2014).

KKTC'den bir vaka örneği;

İngiliz hükümeti döneminde gönüllü katılımcılardan birine rehber kopek verilmiştir. Fakat katılımcı bu köpeği iki ay sonra iade etmek zorunda kalmıştır. Rehber kopek eşliğinde kaldırımda yürürken, kaldırımın ansızın kesilip yolun devam etmesi sebebiyle yoldan gitmek zorunda kalan köpeğe araba çarpmıştır. Hem görme engelli bireyin hem de köpeğin hayatı tehlikeye atılmıştır. Tedavisi tamamlanan köpek tekrardan birkaç benzer tehlikeye girmesinden dolayı iade edilmiştir. Gönüllü katılımcı böyle bir uygulamanın İngiltere'de mümkün olduğunu fakat ülkemizdeki imkansızlığından bahsetmiştir.

2.1.6.2 İstihdam Yönünden Sosyal Dışlanma

Engellilerin istihdamında öncelikle Kabul edilmesi gereken konu, engellilerin sağlam insanlara göre istihdam edilmeye daha çok ihtiyaç duymalarıdır. Çünkü bu ihtiyacın karşılanması herşeyden önce engellinin bir biçimde toplumdan soyutlanmasını, dışlanmasını önlemekte, diğer bir deyişle engelliye sosyal ve psikolojik olarak tedavi edici faydalar sağlayabilmektedir. Engelli bireyin çalışması sonucunda, kişinin kendine olan güveni ve saygısının artması yanında, kendisine değer verildiğinin hissettiği için toplumsal bağlılığı da artacaktır (Baykoç, 2014).

2014 yılında Belçika'da büyük bir yazışma denemesi yapıldı. Mezunların başvuruları, var olan 768 istihdam boşluğuna gönderilmiştir. Engelli adayların, engelli olmayan meslektaşları kadar verimli olacağı tahmin edilmiştir. Ayrıca, araştırmacı engelli adaylarının uygulamalarında önemli bir ücret sübvansiyonu hakkını rastgele açıklamıştır. Engelli adaylar, engelli olmayan adaylarla karşılaştırıldığında, işveren tarafından olumlu bir tepki alma şansının% 48 daha düşük olduğunu belirtmiştir. Potansiyel olarak bürokrasiden duyulan korku nedeniyle ücret sübvansiyonunu açıklamak engelli adayların istihdam olanaklarını etkilemedi (Baert, 2016).

Benzer olaylarda işverenlerin engelli bireyleri iş yerlerinde görmek istememelerinin nedeni ayrımcı ve dışlayıcı kalıpları benimsemeleridir. Bu kalıplar arasında engelli bireylerin işine düzenli gelemeyeceği, verimli çalışamayacağı, bünyesinin zayıf ve yetersiz görülmesi, diğer çalışanların motivasyonunu düşürebileceği ve kapasitesinin olamayacağı gibi düşünceleri kapsayabilmektedir (Akbulut, 2012). Mesleki eğitimin ise verilmemesi ve gerekli iş analizlerinin

yapılmaması, engelli kitlesinin büyük çoğunluğunu hala eğitimsiz, işsiz ve toplumun dışında bir yük olarak yaşamaya mahkum etmektedir.

Var olan erişim zorlukları ve imkânsızlığa rağmen hukuk fakültesini bitirmiş görme engelliler, iş yerlerinde (hatta kamu kuruluşlarında bile) santral görevlisi olarak çalıştırılır hale gelmiştir. Onun işe alınmasında hukukçu olması değil, görme engelliliğinden kaynaklanan hafıza kapasitesi dikkate alınmaktadır (Dernekbaş, 2010).

2.1.6.3 Sağlık Yönünden Sosyal Dışlanma

Sağlık hizmetlerinde engelli bireylere öncelik olmalıdır fakat bu hizmetlerin sunumu hassas bir noktadır. Öncelik acıma duygusuyla karıştırılmamalı, bireyler rencide edilmemelidir.

Sağlık personellerinin de sürekli eğitimden geçirilmesi gereklidir. Engelli bireylerin sağlığını korumak ve geliştirmek; sağlık personellerinin görevidir. Aradaki iletişimin de açık ve anlaşılır olması önemlidir. Engelli birey her türlü sağlık problemlerinden bahsedebilmeli ve karşılığını almalıdır (Kördeve, 2017).

Son yıllardaki gelişmeler ve güçlü bir ekonomik büyümeye rağmen, engelli insanlar yaşamın birçok alanında, özellikle istihdam ve sağlık hizmetlerinde geride kalmaktadırlar. Sağlık hizmetindeki kayıt yetersizdir.

Nüfusun nasıl bölümlere ayrıldığına bakılmaksızın engelli bireyler, sözde savunmasız nüfusun en büyük sağlık hizmeti kullanıcıları grubu olmalarına rağmen, erişim konusunda önemli sorunlara sahip olduklarını bildirmektedirler. Bununla birlikte sağlık planları ve sağlık hizmeti sağlayıcıları ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli donanıma sahip değildir.

Bağımsız yaşam ve maluliyet hakları hareketinin öncüsü olanlara göre, 1990'lı yıllara kadar, sağlık politikası sorunları, ortalamanın üstündeki ortalamasına rağmen, kişisel yardım hizmetleri, ulaşım ve konut politikası gibi diğer kamu politikası konularına öncelik verilmemiştir.

Hareket liderleri; temsil ettikleri grupların sağlık ihtiyaçları, profesyonel sağlık hizmetlerini, özellikle “tıbbi model” ve “hasta rolü” nde ötekileştirerek, onları dışlayan bir sistem olarak gördüler (Gerben ve diğerleri, 2002).

KKTC’de genel olarak en büyük problemlerden biri sağlık hizmetlerinde erişimde ulaşım alanında yaşanmaktadır. Son yıllarda belediyeyi engelli bireyler için randevulu şekilde ulaşım araçları sağlamaktadır fakat büyük bir refekatçi sorunu vardır. Araştırmaya katılan katılımcı kendi ağzından durumu şu şekilde anlatmıştır;

“Artık hastaneye gitmeye korkuyorum. Bekleyen bir sürü tahlilim var. ama gitmiyorum. Daha önce belediyenin sağladığı ulaşım araçlarıyla hastaneye gittim, afedersin görevli beni oraya köpeği atarmış gibi bırakıp gitti, işimi bitirince aramımı söyledi. Ben tekbaşım göremediğim için çok zorlandım ve o gün düştüm. Düştüğümde ayak tırnağım çıktı. Canım çok acıdı. O günden sonra hastaneye gitmek istemiyorum”

2.1.6.4 Eğitim Yönünden Sosyal Dışlanma

Eğitim, başka herhangi bir grup için olduğu gibi, engelli insanların yaşam beklentilerini genişletmek için çok önemlidir. Ayrıca, engelli çocukların eğitimle sosyalleşmesi engelli bireylerin sosyal dışlanmasının olduğu toplumlarda alışılmadık önemli bir rol üstlenir. Önemine rağmen, engelli çocuklar ve yetişkinler için eğitim sonuçları çok zayıf kalıyor (Öztürk, 2011).

Okur yazar olmayanlar hem engelli hem de okul çağındaki engelli çocuklar için genel nüfustan çok daha yüksek ve okula devam eden engelli olup okul çağındaki çocuklar, engelli olmayan çocuklara göre kitlesel bir şekilde daha fazladır.

Bütün insanlar Çin’de dokuz yıllık zorunlu eğitime hak kazanmış olsalar da, engelli bireyler de dâhil olmak üzere azınlıkların temel eğitime karşı ayrımcılığa uğradığını gösteren raporlar bulunmaktadır.

2013 İnsan Hakları İzleme Örgütü raporuna yansıyan bu türden bir ayrımcılığın örnekleri, engelli olmaları nedeniyle yakındaki okullarda okulu reddeden dikkat eksikliği / hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ve zihinsel engelli çocuklardan oluşmaktadır. Ebeveynleri daha sonra, engelli çocukların temel eğitim için bir yer bulmak için evden uzak mesafelere seyahat etmek zorunda kaldılar (Watch, 2013).

Okullar, okul yerlerini reddederek, faaliyetlere erişim fırsatını reddederek ve varsa engelli çocuklara en az desteği sunarak engelli standartlarını kasıtlı olarak göz ardı etmektedir.

Yetkililer ailelere çocuklarının yerel okullarında yeri olmadığı söyleyebilmekte veya çocuklara bir yer verildiğinde, öğretmenlerin engelliliğe yönelik kötü tutumlar nedeniyle sıklıkla ayarlamalar yapmayı reddettiklerini veya isteksiz oldukları belirtilmiştir.

Ayrıca ortaya çıkan bireysel öğrenci tıbbi raporlarına rağmen, engelli öğrenciler için ayarlamaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Zaman zaman engelli çocuğun diğer öğrencilerin psikolojisini bozacağı yönünde gerekçe gösterilebilmektedir.

Bu konulara ek olarak, engelli öğrenciler zorbalığa uğradıkları, okul mimarilerinin engelli bireyler için uygun olmadığı, destek öğretmenlerinin uygun eğitim ve niteliklere sahip olmadığı ve okul müdürlerinin öğrenciler için düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktan sorumlu tutulmadığı gözlenmiştir (Akbulut, 2012).

Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi'nden Özel Eğitim Uzmanı Emirali Evcimen KKTC'deki özel eğitim kurumlarının durumunu şu şekilde özetlemiştir: “Üvey evlat bile değiliz. Özel gereksinimli bireylere nasıl, ne şekilde, kimlerin, hangi içerikte, hangi tarz ortamlarda eğitim verileceği belirten bir yasa yok. Bu bizler için oldukça zorlayıcı” demistir. Ve yine özel eğitimin ve ortamın düzenlenmesinin pahalı bir süreç olduğunu belirtmiştir. İhtiyaçların karşılanması için resmen dilendiklerini, sürekli sponsor arayışında olduklarını söylemiştir.

KKTC'deki diğer önemli sorunlardan biri yaşam boyu eğitim eksikliği ve engelli çocuk sahibi olan ebeveynlerin psikolojik destekten tamamen yoksun olmaları. Çocuk engelli tanısı alıp yönlendiriliyor fakat anne ve babanın nasıl bir psikolojik çöküntü yaşadığı sorgulanmıyor ve destek verilmiyor (TAK, 2018).

2.1.6.5 Medya Yönünden Sosyal Dışlanma

Engelliliğin medyada algılanması kamuoyunun engellilik algısının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynar. Medyada tasvir edilen algılar, engelli insanların mevcut toplumda nasıl davranıldığını doğrudan etkilemektedir. Medya platformları, engelli kişilerle ilgili olumsuz imaj ve fikirlerin güçlendirilmesi için kilit bir role sahiptir (Hardin ve Hardin, 2001).

Medya genellikle engelli insanları acıma ve kahramanlık gibi ortak kalıplara göre tasvir etmektedir. Engellilik savunucuları sıklıkla bu tür toplumsal durumları "acıma / kahramanlık tuzağı" veya "acıma / kahramanlık dikotomisi" olarak adlandırır ve bunun yerine taraftarları için dahil etme (inclusion) nin önemini ileri sürerler (Ralston ve Ho, 2010).

Sanat, film, edebiyat, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarında yer alan engelliliğin klişeleşmiş tasvirleri, genel izleyiciye tekrarlama yoluyla sıklıkla normalleştirilir. Böyle bir klişe, ana akım halk tarafından emildikten ve kabul edildikten sonra, medyada, çok az çeşitli biçimlerde tekrarlanmaya devam eder, fakat klişeye yakın kalır. Engellilikle ilgili birçok medya klişesi tanımlanmıştır. Bazen "tropes" olarak anılırlar, bu da yaygın olarak tanınan ana akım kültürde tekrarlayan bir görüntü veya temsil anlamına gelir. Kurgu çalışmalarında tekrarlanan Tropes, toplumun büyük ölçüde engelli bireyleri nasıl algıladığı üzerinde etkilidir. Diğer medya türleri ise, daha sonra, engelli insanları tropiklere uygun şekillerde tasvir eder ve tekrar eder (Fahnestock, 2011).

Klişeler (Stereotipler) bir kültürde çeşitli nedenlerle tahammül edebilir: kültürde sürekli olarak güçlendirilirler, ki bu kitle iletişim araçları kolayca ve etkili bir şekilde gerçekleştirir; İnsanları örgütlemek ve onları kategorize etmek için ortak bir insan ihtiyacını yansıtırlar; Bir grup topluluğun başka bir grubu sömürüp marjinalleştirmesine izin veren ayrımcılığı güçlendirir (Baglieri ve Shapiro, 2012).

Medya görüntüleri engelliliği acıma uyandıracak biçimde ele alabilmektedir. Yada reyting arttırma amaçlı kullanılabilir. Özellikle Türkiye’de 1990’lı yıllarda kanallar arası rekabet fazlaydı. Haber programlarında engelli bireyler reytingleri arttırıp, duygu sömürüsü yapmak adına kullanılmıştır.

2.1.6.6 Toplum Yönünden Sosyal Dışlanma

Engelli bireylerin büyük bir çoğunluğu bu tutum ve görüşlerden kaçınmak için kendi kendilerini toplumdan dışlayabilmektedirler. Bunu şu şekilde gerçekleştirmektedirler; kendilerini toplumdan uzak bir yere yerleştirebilmektedirler, evine kapanıp toplumdan ve sosyal hayatttan uzaklaşmaktadırlar.

Yapılan bu araştırmaya katılan gönüllü katılımcı kendini toplumdan nasıl dışladığını şu şekilde açıklamıştır;

“10 yıl öncesine kadar görme oranım %30 idi. En azından bazı işlerimi kendim yapabiliyordum. Fakat yapılan tüm tedavilere rağmen görme oranım %1’e ulaştı. Ve bu durumun kalıcı olacağını öğrendiğimde kendimi eve kapattım. Kimseyle bir süre görüşmedim. Kendi çocuklarım bile eve geldiğinde odamdan çıkmak istemedim. Bir süre bu şekilde yaşadıkdan sonra ailemin desteğiyle de durumu kabullendim ve tekrardan bahçeye çıkmaya başladım. Kararan dünyam biraz daha kararmıştı. Nihayet bunu kabullenmişim.”

Toplum üyelerinin engelli bireylere karşı tutum ve görüşleri, yaşam kalitelerini ve psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Geçmişten gelen ve devam eden bu dışlayıcı tutum ve görüşler toplumun bilinçaltına yerleşmiştir. Bu olumsuz tutumlar engelli bireyler için olumsuz yaşam kalitesini doğurmaktadır. Zaman zaman kendilerini yaşamaya değer olarak bile görememektedirler (Kördeve, 2017).

KKTC’de 24 haziran 2018 tarihinde belediye seçimleri gerçekleşmiştir. Katılımcılardan biri Girne’de başına gelen olayı şu şekilde aktarmıştır;

“Eşim ve ben her yapılan seçime oy vermeye birlikte gideriz. Ben görme engelli olduğumdan dolayı kabine birlikte gireriz. Eşim bana yardımcı olur ve oyumu o şekilde kullanırım. Fakat 24 haziran 2018 belediye seçimlerinde sandık başkanına durumu anlattığımızda bana oy veremeyeceğimi söyledi. 40 yıllık evliliğimiz boyunca ilk kez böyle bir davranışa maruz kaldım. Kendimi çok kötü ve çaresiz hissettim. Tüm yaptığımız açıklamalara ve karşı duruşa rağmen oyumu boş bir şekilde sandığa atmam söylendi. Bunu reddettim ve ordan ayrıldık.”

Katılımcının bu yaşadığı olayda açık bir şekilde görmezden gelindiğini, küçük düşürüldüğünü, eşitsizliğe maruz kaldığını ve dışlandığını görebilmekteyiz.

Toplum görme engelli bir bireyin engelini diğer alanlara da genelledebilmektedir. Görme engelli bireyi duymuyormuş gibi bir konuma koyup yanında olumsuz eleştiriler ve yorumlar yapabilmektedir.

Yine araştırmaya katılan katılımcının birinin yanında şu yorum yapılmıştır; “Görme engelli olmaktansa ölmeyi yeğlerim. Sen nasıl bu şekilde yaşayabiliyorsun?”

bu benzeri yorumlar karşısında birey kendisini çok kötü hissedebilmekte ve az olan toplumsal ilişkilerini tamamen koparıp kendisini soyutlayabilmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Yapılan taramada KKTC’de engellilerin yaşadığı sosyal dışlanmayı ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Polili (2012)’de yapmış olduğu “Kuzey Kıbrıs’ta Engelli kişilerin Hakları” adlı raporda engelli bireylerin yaşadığı ayrımcılığı da gündeme getirmiştir. Dünya’da ve KKTC’de engelli bireylerin haklarını belirtmiş ve bu konudaki ayrımcılığı ortaya koyup, KKTC’deki engelli bireylerin gözardı edildiğini belirtmiştir. Raporun sonucunda yasaların günümüz ihtiyaçlarına cevap vermemekle beraber engelli bireylerin erişebilirlik hakkının yok denecek kadar az olması, eğitim ve sağlıkta eşit haklara sahip olunmadığını oratay koymaktadır. Ayrıca kamoyunda engelli bireylere eşit bireyler olarak bakılmadığını bunu yerine acıma duygusunun ağır bastığını belirtmiştir. KKTC devletinin ise ayrımcılığı önlemek için gerekli yasal düzenlemeleri yapmadığını eklemiştir.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Karataş (2002) “Engellilere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılıkla savaşım” adlı çalışmasında bilincin öneminden bahsetmiştir. maddi koşulların yarattığı ayrımcılıktan çok ayrımcı karşıtı bir bilincin geliştirilmesi gerektiğinin ve herkesin farklı fakat eşit olduğunun kabul edilmesinin öneminden bahsetmiştir.

2002 yılında yayımlanan raporda yoksulluk ve engelli insanların karşı karşıya olduğu sosyal dışlanma üzerine niceliksel ve niteliksel bilgilerin toplanmasını amaçlamaktaydı. Bir anket tasarlandı ve Mayıs-Temmuz 2001 arasında birkaç Avrupa ülkesinde dolaştırılmıştır. Bu çalışma raporu 100'den fazla katılımcı yorumunu içermektedir. (Engelli örgütlerinden, karar vericilerden ve diğer paydaşlardan katılımcılar) Atina'daki Mart 2002'de bir konferansda toplanan bilgilerin analizi yapılmış ve bir taslak rapor olarak sunulmuştur.

Araştırma sonucunda, engellilik sosyal dışlanmaya yol açan faktörlerden biri olduğuna dair önceki kanıtları açıkça desteklemektedir.

Fisher ve Goodley (2007) çalışmalarında engelliliğin tıbbi modeli ya da medikal model, engelliliğin biyomedikal algısından doğduğunu ve bu modelin, bir engelliliğin teşhisini bireyin fiziksel bedenine bağladığını söyler. Model, bu engelliliğin kişinin yaşam kalitesini azaltabileceğini ve amaç tıbbi müdahale ile bu engelliliğin azaltılacağını veya düzeltileceğini varsaymakta olduğunu belirtir. Bu çalışmada 25 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu tür varsayımların ebeveynlerin çocukları oldukları gibi özgürce zevk almasına direndiğini söyler.

Sosyal dışlanma ve engellilikle ilgili yapılan araştırmalar yetersiz sayıda kalmıştır. Sosyal dışlanma daha çok, yoksulluk ilişkisi üzerine incelenmiştir. Yapılan taramada bulunan en kapsamlı çalışma Ergüden (2008) “Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi” adlı çalışma olmuştur. Tarama modelinde ele alınan çalışmada bedensel engelli derneklerinde aktif olarak üye olan 60 engelli bireyle görüşülmüştür. Üyeler oransız eleman örnekleme yöntemiyle ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda bedensel engelli bireylerin kurumsal ve ekonomik olarak sosyal dışlanma yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Özdemir (2012) yaptığı “Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Tuzla İlçesi Örneği” adlı çalışmada yaşadıkları sorunlara ve beklentileri öğrenmek amacıyla 81 ortopedik engelli kadınla 119 sorudan oluşan form aracılığıyla yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan kadınların ayrımcılığa uğradıkları ve eğitim, istihdam, aile ve evliliklerinde sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Aslan ve Şeker (2014) yaptıkları çalışmada 75 engelli çocuğa sahip veliyle görüşülmüştür. Siirt’te yapılan araştırma sonucunda varolan algının son derece olumsuz ve önyargılı olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğa sahip olan ailelerin ise olan bu algıdan dolayı toplum içine karışmayı tercih etmedikleri saptanmıştır.

Arslan ve diğerleri (2014) “Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği)” adlı çalışmada Batman’da bulunan 33 Görme Engelli bireyle görüşülmüştür. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler ise anket yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda ekonomik, eğitsel, sosyal ve istihdam yönünde eksiklikler saptanmıştır. Bu eksiklikler görme engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını engellediği sonucuna ulaşılmıştır.

Appleton ve Adrien (2014) tarafından hazırlanmış olan “Understanding the factors that contribute to social exclusion of disabled people” adlı raporda engellilerin yaşadığı sosyal dışlanmayı ve onun kilit faktörlerini anlama üzerine literatür gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda geniş bir yayın yelpazesi belirlenip incelemeye dahil edilmek üzere seçilmiştir. Toplamda, bunun için 88 doküman gözden geçirilmiştir. Rapor boyunca tanımlara yer verilmiştir. Sosyal dışlanma ve etkenleri detaylı olarak incelenip engellilik ve sosyal dışlanma ilişkisi incelenmiştir. Ülkelere göre engellilik ve sosyal dışlanma faktörleri tablolarla belirtilmiştir.

Tobias ve Mukhopadhyay (2017) yaptığı araştırmada görme bozukluğu olan bireylerin (IWVI) sosyal dışlanma deneyimleri, günlük yaşamlarını evlerinde ve toplumsal ortamlarda müzakere ederken incelenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımını kullanan bu araştırma, IWVI'nın yaşadığı deneyimleri daha iyi anlamaya çalışmıştır. 30 ila 90 yıl arasında değişen dokuz IWVI, başlangıçta odak grup tartışmalarına katıldı ve ardından yarı yapılandırılmış derinlemesine bireysel görüşmeler yapıldı. Bu araştırmanın bulguları, IWVI'nın eğitim, istihdam, sosyal ve toplum katılımı ve ilişkilerden dışlanmasını deneyimlediğini göstermiştir. Bu bulgulara dayanarak, IWVI'nın sosyal dışlanmasını ele almak için daha kapsayıcı politikalar önermektedir (Tobias & Mukhopadhyay, 2017).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına yer verilecektir. Oluşturulan alt başlıklarda detaylı bilgiler verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada görme engelli bireylerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönleriyle Sosyal dışlanma boyutlarının incelenmesi amacıyla karma araştırma modeli kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi hem nicel hem nitel sorulardan yararlanıp, bu iki veri setini birleştirip sonuçların çıkarıldığı araştırma yöntemidir (Creswell, 2017). Bu araştırma modelinin seçilmesinin nedeni “tamamlayıcılıktır”. Her bir veri analiz türü diğerini tamamlamaktadır. Araştırma deseni olarak tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki araştırmada, en yaygın betimsel tarama çalışmasıdır. Çünkü araştırmacılar bireylerin, grupların yada fiziksel ortamların özelliklerini özetler (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni işitme, bedensel ve konuşma engelliler dışındaki, görme engelli bireyler oluşturmaktadır. Çalışma örneklemini ise Lefkoşa ilinde bulunan Kıbrıs Türk Görmezler Derneğinde aktif olarak üye olan görme engelli bireylerdir.

Kıbrıs Türk Görmezler Derneğiyle yapılan görüşmelerin sonucunda aktif olan üyelerin listesi dernek onayıyla alınmıştır. Listenin güncel olmamasından dolayı tekrardan görüşme yapılmış ve daha güncel olan liste hazırlanıp teslim edilmiştir. Maalesef güncel diye alınan listedeki çoğu telefon numarasına ulaşılamamıştır. Telefon numaraları kapalı yada geçersiz numaralardan ibaret olduğu görülmüştür. Yada listede ismi aktif olarak görülmesine rağmen rahmetli olan pekçok kişiye ulaşılamamıştır. Derneğe bunun belirtilmesine rağmen dernek bu konuda ilgisiz kalmıştır.

Araştırma kapsamında mağusa bölgesinden 7 kişi, Güzelyurt bölgesinden 6 kişi, Lefkoşa bölesinden 10 kişi, Girne bölgesinden ise 7 kişiyle görüşülmüştür. Toplamda 30 görme engelli bireye ulaşılmış ve görüşülmüştür.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak görüşme kullanılmıştır. Görüşme en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir. Görüşme, araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir. (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016) Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmek amacıyla bu veri toplama aracı tercih edilmiştir.

Bu araştırmada, KKTC'nin Lefkoşa'da Kıbrıs Türk Görmezler Derneği'ndeki aktif olarak üye olan görme engellilerin yaşantılarını incelemek üzere alanında 2 uzmandan, 1 dilbilimci ve 1 ölçme değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Yapılan uzman görüşleri doğrultusunda bir yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve son hali verilmiştir.

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, 32 sorudan oluşmakta ve engelli bireylerin demografik özelliklerini anlamak için kişisel ve engeline dair bilgilere yönelik sorular, fiziksel çevre koşulları ve yaşadığı zorlukları öğrenmek amacıyla günlük hayatında yaşadıklarına dair sorular, istihdam , eğitim, sağlık alanlarındaki hizmetlerden yararlanma durumlarını ve karşılaştıkları güçlükleri anlamak amacıyla yöneltilen sorular, medyanın engellilere bakış açısını, engellilere yönelik toplumsal düşünceleri ve bu düşüncelerin görme engelli bireylere neler hissettirdiğini anlamaya yönelik sorular sorulup veri toplamayı amaçlamıştır.

3.4 Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci Eylül-Kasım 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Öncesinde Kıbrıs Türk Görmezler Derneği'nden aktif üyelerin listeleri alınmıştır. Listedeki numaralar aranmış ve Kabul eden bireylerle görüşmek için izin alınmıştır. Görüşme öncesinde hazırlanan görüşme onay formu hazırlanmıştır. Görüşme onay formu iki şekilde düzenlenmiştir. Birisinde araştırmacı tarafından okunmuş ve Kabul edildikten sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İkinci seçenek olarak ise Braille alfabetiyle hazırlanmış ve braille alfabetini bilen kişilere araştırmacı tarafından verilmiş ve kabul edildikten sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veriler yüzyüze görüşme yoluyla sadece araştırmacı ve gönüllü katılımcı arasında gerçekleşmiştir. Öncesinde aranan gönüllü katılımcının bulunduğu yere gidilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 25-35 dakika arasında bir sürede gerçekleştirilmiştir. Veriler katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Böylelikle herhangi bir veri kaybı yaşanmasının önüne geçilmiştir.

Bu süreçte yaşanan güçlüklerden biri varolan telefon numaraları ya kapalı çıkmış, ya ulaşılamamış yada üyelerin telefon numaraları değişmiştir. Veya listede varolmasına ragmen hayatta olmayan üye isimlerine rastlanmıştır. Derneğe bu problem bildirilmiş olmasına ragmen güncel bir listenin olmadığı görülmüştür. Bir diğer güçlük ise görme engelli bireylerin yaşadığı zorlukları ve dışlanma durumlarını anlatırken duygusal olarak tekrardan bu süreçleri yaşamış olmalarına şahit olunmasıdır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 30 görme engelli bireyden toplanan nicel veriler için, hazırlanan yönerge çerçevesinde “SPSS (sosyal bilimler için istatistik programı) versiyon 23.0” programı aracılığıyla veriler çizelgeler haline getirilerek nicel olarak sunulmuştur. Verilerin çözümlenmesinde yüzde ve frekans kullanılmıştır. Diğer bölüm olan nitel veriler için ise “içerik analizi” kullanılmıştır. Toplanan verilerden araştırmacı tarafından çıkarılan kavramlara göre kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kodlar biraraya getirilmiş ve ortak noktalarına göre sınıflandırma yapılarak kategorileştirilmiştir. Bu aşamada verilerin net olarak anlaşılabilmesi için sık sık alıntılara yer verilmiştir. Geçerlilik ve güvenirlik için veri sonuçlarına nasıl ulaşıldığı ayrıntılı olarak yazılmış ve anlaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir. Görüşülen görme engelli bireylerin görüşlerine sık sık alıntılar yaparak yer verilmiştir. Güvenirlik için araştırmacı katılımcılarını yönlendirmekten kaçınmış, sadece araştırmacı rolüyle soruları sormuştur. 30 kağıttan 15’i gelişigüzel secilmiş ve başka bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Tutarlılık %80 oranında olarak bulunmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma problemi ve alt amaçlarına bağlı olarak SPSS programından yararlanarak tablolar oluşturulmuş ve ayrıca içerik analizi gerçekleştirilmiş olup bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın bulguları üç ana bölümde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Araştırma amaçlarının ne ölçüde gerçekleştiği bulguların yorumunda temel çerçeveyi oluşturmuştur.

Birinci bölümde araştırmaya katılanların kişisel özellikleri ve engelleri ile ilgili özelliklerine ilişkin bulgular yorumlanmıştır.

İkinci bölümde, araştırmaya katılan görme engelli bireylerin kurumsal ve ekonomik açıdan yaşadığı sosyal dışlanma durumu ele alınmıştır. Bu bölümde, istihdam, eğitim, sağlık ve fiziksel çevre koşulları, alanlarında yaşanan sosyal dışlanmaya ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, araştırmaya katılan görme engelli bireylerin psikososyal açıdan yaşadığı sosyal dışlanma durumu ele alınmıştır. Bu bölümde medya ve toplum açısından yaşanan sosyal dışlanmaya ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1. Katılımcıların kişisel özellikleri ve engelleri ile ilgili Özellikleri

Bu bölümde, araştırmaya katılan bedensel engelliler, kişisel özellikleri ve engelleri ile ilgili özellikleri bakımından tanıtılacaktır.

Tablo 1.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin cinsiyetleri

Cinsiyet	N	%
Kadın	10	33.3
Erkek	20	66.7
Toplam	30	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların %66.7’sini (20 kişi) erkek katılımcılar oluştururken %33.3’ünü (10 kişi) kadın katılımcılar oluşturmaktadır.

Tablo 1’de görülen araştırmaya katılanların çoğunun erkek katılımcıların olduğudur.

Tablo 2.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yaşları

Yaş	N	%
18-30	7	23.3
31-40	3	10.0
41-50	4	13.3
51-60	4	13.3
61-70	11	36.7
71 ve üstü	1	3.3
Toplam	30	100.0

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin %23.3’u (7 kişi) 18-30 yaş aralığında, %10’u 31-40(3 kişi) yaş aralığında, %13.3’u (4 kişi) 41-50 yaş aralığında, %13.3’u 51-60 (4 kişi) yaş aralığında, %36.7’si 61-70 yaş aralığında iken %3.3’u (1 kişi) ise 71 ve üst yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum yerleri

Doğum Yeri	N	%
Lefkoşa	7	23.3
Girne	4	13.3
Lefke	1	3.3
Larnaka	3	10.0
Limasol	1	3.3
Mağusa	7	23.3
Diğer	7	23.3
Toplam	30	100.0

Tablo 3’de görüldüğü gibi katılımcıların %23.3’u (7 kişi) Lefkoşa’da, %13.3’u (4 kişi) Girne’de, %3.3’u (1 kişi) Lefke’de, %10’u (3 kişi) Larnaka’da, %3.3’u (1 kişi) Limasol’da, %23.3’u (7 kişi) Mağusa’da, %23.3’u (7 kişi) ise Türkiye’nin farklı

illerinde doğup daha sonrasında KKTC'ye yerleşen katılımcılardan oluşmaktadır. 1963 olayları sonrası katılımcılar güney kesiminde kalan Larnaka ve Lİmasol'dan göç edip kuzeydeki illere yerleşmişlerdir.

Tablo 4.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin medeni durumları

Medeni Durum	N	%
Bekar	10	33.3
Evli	19	63.3
Diğer	1	3.3
Toplam	30	100.0

Tablo 4'e bakıldığında araştırmaya katılan görme engelli bireylerin medeni durumları görülmektedir. Katılımcıların %33.3'u (10 kişi) bekar iken %63.3'u(19 kişi) evli olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan %3.3 (1 kişi) kısmını diğer seçeneği oluşturmaktadır. Seçenek olarak diğer kısmı, araştırmaya katılan görme engelli bireylerin özel hayatına müdahale edilmiş gibi hissetmelerinden kaçınmak için eklenmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmaya katılanların çoğunluğunun evli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin çocuk sahibi olma durumları

Çocuk	N	%
Evet	20	66.7
Hayır	10	33.3
Toplam	30	100.0

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin %66.7'si (20 kişi) çocuk sahibiyken %33.3'u (10 kişi) çocuk sahibi değildir. Araştırmaya katılan evli bireylerin tamamının çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin sahip olduğu çocuk sayısına göre dağılımları

Çocuk Sayısı	N	%
1 çocuk	4	20.0
2 çocuk	12	60.0
3 çocuk	4	20.0
Toplam	20	100.0

Araştırmaya katılan bireylerin %20'si (4 kişi) 1 çocuk sahibi, %60'ı (12 kişi) 2 çocuk sahibi, kalan %20'si (4 kişi) ise 3 çocuk sahibidir. Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırmaya katılan evli ve diğerlerinin çoğunluğu 2 çocuk sahibidir.

Aşağıdaki tablolarda araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engel durumlarıyla ilişkin özelliklerinden bahsedilecektir.

Tablo 7.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engel düzeyi

Engel Düzeyi	N	%
Hiç Görmez	11	36.7
Az Gören	16	53.3
Monoküler	3	10.0
Toplam	30	100.0

Tablo 7'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan görme engelli bireylerin %36.7'sini (11 kişi) hiç görmeyen, %53.3'ü (16 kişi) az görenler oluştururken %10'unu (3 kişi) monoküler görmezler oluşturmaktadır. Monoküler görmeyenler yalnızca bir gözün etkilendiği görme yetersizliği durumunda olan bireylerdir. Tablo 7'den anlaşılacağı üzere az gören engel grubu çoğunlukta olup monoküler görmezlikten etkilenen bireyler azınlığı oluşturmaktadır.

Tablo 8.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin araç desteği kullanma durumları

Araç Desteği	N	%
Evet	7	23.3
Hayır	23	76.7
Toplam	30	100.0

Tablo 8’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan görme engellilerden %23.3’u (7 kişi) araç desteği alırken, %76.7’si araç desteği almamaktadır. Kullanılan araç destekleri arasında beyaz baston ve akıllı saatler bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunun belirttiğine göre, dernekten araç desteği yardımı istemelerine rağmen dernek tarafından herhangi bir araç desteği yapılmamıştır.

Tablo 9.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engel nedeni

Engel Nedeni	N	%
Doğum öncesi nedenler	10	33.3
Doğum sırası nedenler	3	10.0
Doğum sonrası nedenler	17	56.7
Toplam	30	100.0

Tablo 9’den de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan görme engelli bireylerden %33.3’u (10 kişi) doğuştan, %10’u (3 kişi) doğum sırasında, geriye kalan %56.7 (17 kişi) ise doğum sonrası nedenlerden görme engelli olmuştur. Aşağıdaki tablolarda doğum öncesi, sırası ve sonrası nedenlerin neler olduğu sırasıyla anlatılacaktır.

Tablo 10.

Araştırmaya katılan doğuştan görme engelli bireylerin doğum öncesi nedenleri

Doğum Öncesi Nedenler	N	%
Akraba Evliliği	5	50.0
Kalıtsal Hastalıklar	1	10.0
Annenin Geçirdiği Hastalık	2	20.0
Nedeni Bilinmiyor	2	20.0
Toplam	10	100.0

Araştırmaya katılan toplamda 30 görme engelli bireyin 10 kişisi (%33.3) doğuştan görme engelli olup, bu 10 kişinin %50'si (5 kişi) akraba evliliğinden, %10'u (1 kişi) kalıtsal hastalıklardan, %20'sinin (2 kişi) annenin geçirdiği hastalıktan, kalan %20'sinin (2 kişi) ise doğum öncesi nedeni bilinmemediği anlaşılmaktadır.

Tablo 10'dan da anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yarısı doğum öncesi nedenlerden, akraba evliliğinden etkilenmiştir.

Tablo 11.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sırası nedenleri

Doğum Sırası Nedenler	N	%
Doğumun kötü koşullarda gerçekleşmesi	2	66.7
Yetersiz kişilerce gerçekleştirilmesi	1	33.3
Toplam	3	100.0

Tablo 11'de gösterildiği üzere toplamda 3 kişi doğum sırası nedenlerden dolayı görme engelli olmuştur. 3 kişiden %66.7'si (2 kişi) doğumun kötü koşullarda gerçekleşmesinden dolayı etkilenmişken %33.3'u (1 kişi) doğumun yetersiz kişilerce gerçekleştirilmesinden dolayı etkilenmiştir.

Tablo 12.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sonrası nedenleri

Doğum Sonrası Nedenler	N	%
Hastalıklar	7	41.2
Kazalar	8	47.0
Yanlış Tedavi	2	11.8
Toplam	17	100.0

Araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyden 17 kişi doğum sonrasında görme engelli olmuştur. Bu 17 kişiden %41.2'si (7 kişi) hastalıklar sonucu, %47'si (8 kişi) çeşitli kazalar sonucu, %11.8'i (2 kişi) ise yanlış tedavi sonucu görme engelli olmuştur.

Tablo 13.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin doğum sonrası engel yaşı

Doğum Sonrası Engel Yaşı	N	%
0-6	3	17.8
7-15	6	35.3
16-30	5	29.4
31 ve üstü	3	17.5
Toplam	17	100.0

Toplamda araştırmaya katılan 30 engelli bireyin 17 kişisi sonra görme engeline sahip olmuştur. 17 kişiden yüzde 17.8'i (3 kişi) 0-6 yaş aralığında görme engelli olurken, %35.3'u (6 kişi) 7-15 yaş aralığında, %29.4'u (5 kişi) 16-30 yaş aralığında ve kalan %17.5'i (3 kişi) 31 yaş ve sonrasında görme engeline sahip olmuştur. Tablodan anlaşılacağı üzere genel olarak 7-15 yaş aralığında görme engeline sahip olan bireylerin genç yaşta engelli oldukları söylenebilir.

Aşağıdaki tabloların devamında görme engelli bireylerin kurumsal ve ekonomik dışlanma durumları üzerinde durulacaktır

4.2. Görme Engelli Bireylerin Kurumsal ve Ekonomik Yaşadığı Sosyal Dışlanma Durumuile ilgili Bulgular

Tablo 14.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş meşguliyeti

Tema	Alt kodlar	f
İş meşguliyeti	Öğrenci	3
	Emekli	10
	Ev hanımı	4
	İşsiz	9
	Tarım teknisyeni	1
	Yazılımcı	1
	Serbest	1

Tablo 14'e baktığımızda araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyin 3'ü öğrenci, 10 kişi emekli, 4 kişi ev hanımı, 1 kişi tarım teknisyeni, 1 kişi yazılımcı, 1 kişi serbest işle uğraşırken 9 kişi herhangi bir iş yapmamaktadır. Tabloya baktığımızda araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yaklaşık 3/1'i herhangi bir işle meşgul olmadığı görülebilmektedir. Diğer 3/1'i ise emekliyken, kalan 3/1'lik kısım ise ev hanımı, öğrenci ve hali hazırda bir işle meşgul olan bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 15.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş bulma şekilleri

İş Bulma Şekli	N	%
Kendim	11	61.1
Arkadaşım	3	16.6
Ailem	1	5.7
Engelli kontenjanı	3	16.6
Toplam	18	100.0

Araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyden 9'u işsiz,3'u ise öğrencidir. Geriye kalan 18 kişiden %61.1'i (11 kişi) kendi, %16.6'si (3 kişi) arkadaşı yardımıyla, %5.7'si (1 kişi) ailesi yardımıyla iş bulurken engelli kontenjanından yararlanabilen %16.6'sı (3 kişi) dir.

Tablo 16.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş yaşantısını etkileyen faktörler

İş Yaşantısı	N	%
Fiziksel çevre koşulları	6	15.8
Engelim nedeniyle eğitimim yetersiz	1	2.6
Olumsuz çalışma koşulları	6	15.8
Mesleğim yok	5	13.4
Engelli oluşum	10	26.2
Engelim nedeniyle işverenlerin olumsuz tutumları	0	0.00
Hiçbiri	10	26.2
Toplam	*38	100.0

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş yaşantısını etkileyen faktörlere göre dağılımı toplam 6 kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler iş yerindeki fiziksel çevre koşulları, engeli nedeniyle eğitim yetersizliği, olumsuz çalışma koşulları, mesleğin olmaması, engelli olunması ve iş verenlerin olumsuz tutumları olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu kategorilere göre araştırmaya katılan görme engelli bireylerin %15.8'i (6 kişi) iş yerindeki fiziksel çevre koşulları, %2.6'sı (1 kişi) engeli nedeniyle eğitim yetersizliği, %15.8'i (6 kişi) olumsuz çalışma koşulları, %13.4'u (5 kişi) mesleği olmayışı, %26.2'si (10 kişi) engelli olmasından dolayı iş yaşantısını etkileyen faktörler olarak belirtmiştir. Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin engeli nedeniyle işverenlerin olumsuz tutum faktöründen etkilenmediği görülmüştür. İş yaşantısına görme engelli engeli olmadan önce başlayan bireyler yada iş yaşantısına başladıktan sonra görme engelli olan bireylerin kademeli olarak görme engelenin artmasından dolayı iş yaşantısını etkileyen faktörlerin bulunmadığı anlaşılmıştır. Buna göre %26.2'u (10 kişi) iş yaşantısını etkileyen faktörün olmadığını belirtmiştir. İş

yaşantısını etkileyen faktörlerde 6 kategori olduğundan dolayı araştırmaya katılan görme engelli bireyler kendi önceliklerine göre soruyu cevaplamıştır. Bazı kategorilere ise cevap vermemişlerdir.

Genel olarak araştırmaya katılan bireylerin engelli olması, engeline göre olumsuz çalışma koşullarının olması yada iş yerlerindeki fiziksel çevre koşullarından olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür. Bu konuda katılımcılar:

K2: *“İş ortamları fiziksel engellerle dolu. Örneğin koridorların genişliği, tuvaletler, rampalar bize uygun değil. Bunların hepsi engellilere göre inşa edilmesi lazım, kamuda veya özel sektörde de. Ben santralde çalışırken çalıştığımız oda ambar içinde bir odaydı.*

O odaya giderken yerde duran kolilere, kitaplara çarpa çarpa giderdim. Kaç defa devirdim de. Hususi olarak da devirdim sırf hatalarını anlasınlar diye. Bir engelliye böyle oda verdiniz ve bunu hakedersiniz deyip devirirdim eşyaları.”

K15: *“sosyal devlet olunmaması bir engel. Bir görme engelli birey için iş yerlerinde gereken önlemler alınmalıydı. Sosyal devlet her türlü vatandaşın engelli engelsiz tüm yurttaşlarıyla ilgilenen, gereken önlemi alan devlettir.”*

K27: *“çalışma koşulları bana göre değil. Engelli bir insanın çalışabileceği bir ortam ve anlayış yok.”*

K28: *“Benim engelime göre iş yok. Eşit şartlar yok.”*

Gibi görüşler bildirmişlerdir. Görme engelli bireyler en çok engelli olması nedeniyle iş yaşantısında dışlanırken, olumsuz çalışma koşulları ve fiziksel çevre koşullarının engeline göre olmamasından dolayı dışlanmaktadırlar.

Tablo 17.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin evin geçimini sağlama durumları

Evin Geçimi	N	%
Anne-Baba	7	23.3
Anne-baba-engelli maaşı	1	3.3
Eş-Engelli Maaşı	12	40.3
Kendi	7	23.3
Engelli Maaşı	3	10.0
Toplam	30	100.0

Evin geçimini sağlayan kişiye veya kişilere bakıldığında araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyin %23.3'u (7 kişi) anne ve baba, %3.3'u (1 kişi) anne, baba ve kendi engelli maaşı, %40.3'u (12 kişi) eşi ve kendi engelli maaşı, %23.3'u kendi ve geriye kalan %10'u (3 kişi) ise sadece engelli maaşıyla evin geçimini sağlamaktadır.

Tablo 18.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin elde ettikleri gelirin yeterliliği

Elde Edilen Gelirin Yeterliliği	N	%
Yeterli	18	60.0
Yetersiz	12	40.0
Toplam	30	100.0

Tablo 18'e bakıldığında araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyin %60'ının (18 kişi) elde ettiği gelirin temel gereksinimlerini karşılamada yeterli olduğu kalan %40'ının (12 kişi) ise elde ettiği gelirin temel gereksinimler için yeterli olmadığı görülebilmektedir.

Tablo 19:

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin iş hayatındaki olumsuzluklar

Tema	Alt Kodlar	f
Engelliliğin iş hayatına etkileri	Eşit iş ortamı yokluğu	6
	Olumsuz etkinin olmaması	6
	Çalışırken düşme,yaralanma	2
	Öğrenci olması	3
	Engelli aylığı alması	2
	Kontenjan açılmaması	2
	Engel düzeyinin artması	9

Tablo 19'a bakıldığında araştırmaya katılan engelli bireylerin 6 kişisi eşit iş ortamı yokluğunun olumsuzluğu, 2 kişi çalıştıkları sırada düşme, yaralanma gibi kazalardan etkilendiklerini, 2 kişi engelli aylığının kesilmemesi için iş hayatından uzak durduğunu, 6 kişi kontenjan açılmamasından dolayı, 9 kişi ise engel düzeyinin arttığı için çalışmadığını belirtmiştir. Geriye kalan 3 kişi öğrenci olmasından dolayı iş hayatının olumsuz tarafını yaşamadığını ve 4 kişi ise tercihen ev hanımı oldukları için iş hayatının olumsuzluklarını yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan engelli bireyler engel düzeyinin artması sonucu istemese de ya işi bırakmış yada erken emekliye ayrılmıştır. Sırasıyla eşit ortam yokluğunun ve kontenjan açılmaması iş hayatına olumsuz olarak yansımıştır. Bu konuda katılımcılar şu şekilde görüşlerini bildirmişlerdir:

K21: *“İşlerken gözlerim daha da çok ilerledi çünkü iş yaparken enfeksiyon kaptım. Bu yüzden şimdi hiç çalışmıyorum.”*

K11: *“Engelim nedeniyle çalışma hayatına devam edemedim. Zorlandım ve bırakmak zorunda kaldım.”*

K13: *“Görme engelim gittik sonra arttı. İstemesemde işimi bırakmak zorunda kaldım.”*

K16: “Şöför olarak başladım fakat gözlerim ilerleyince o işi bıraktım. Bazı insanlardan olumsuz tavırlar gördüm. Haksız yere maaş aldığımı söylüyorlardı üzüliyordum.”

K29: “İş bulamıyorum. Engelli kontenjanı açılmıyor. Artık umudum kalmadı. Yıllardır hiçbir gelişme yok.”

K8: “kontenjan olmadığı için işleyemiyorum. Bizim için 10 yıldır kadro açılmıyor.”

K22: “engelli olduktan sonra iş yapamaz hale geldim. Dernek bana bu konuda yardımcı oldu ve erken emekli çıkabildim.”

K30: “Daha önceden işlerdim ama gözlerim ilerledikten sonra işi bırakmak zorunda kaldım. Sağıma, soluma, etrafa çarpmaya başladım, iş yapamaz hale geldim. Benim engelime göre da başka iş bulamadım. Görmeyen bir insan için bu adada iş bulmak imkansızda yakın. Kaç senedir kontenjan da açılmaz. Bari o açılrsa ondan faydalanırdık belki. Ben da istemezmiydim herkes gibi çalışabilmeyi? Ekmek paramı kazanabilmeyi?”

Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan görme engelli bireylerin 3/1 oranında işsiz oldukları, görme engelli bireylerin iş gücünden yeterince yararlanılmadığı görme engelli bireylerin ise engelli kontenjanından yeterince yararlanamadıkları, engelli maaşının bağımsız bir şekilde yaşam için yeterli olmadığı, eşit iş ortamı yokluğu, iş yerlerinin ve ortamlarının engelli bireylerin düşünülmeden tasarlanması; görme engelli bireylerin ekonomik ve istihdam yönünden dışlanması sonucunu getirdiği söylenebilir.

Aşağıdaki tabloların devamında görme engelli bireylerin eğitim bakımından yaşadıkları dışlanma durumları üzerinde durulacaktır.

Tablo 20.

Görme engelli bireylerin eğitim durumlarına göre dağılımları

Engellinin Eğitim Durumu	N	%
Okuma yazma bilmiyor	2	6.7
İlkokul mezunu	7	23.3
Ortaokul mezunu	10	33.3
Lise mezunu	6	20.0
Üniversite mezunu	4	13.3
Yüksek Lisans Mezunu	1	3.3
Toplam	30	100.0

Tablo 20’de gösterildiği üzere toplamda araştırmaya katılan 30 engelli bireyden %6.7’si (2 kişi) okuma yazma bilmiyor; bu kişilerden biri hiç eğitim kurumuna başlamamışken diğeri ilkokula başlamış fakat göz engeli dışında sara nöbetleri geçirdiğinden dolayı okumayı bırakmıştır ve okuma-yazmayı öğrenememiştir, %23.3’u (7 kişi) ilokul mezunu, %33.3’u (10 kişi) ortaokul mezunu, %20’si (6 kişi) lise mezunu, %13.3’u (4 kişi) üniversiite mezunu ve kalan %3.3’u (1 kişi) ise yüksek lisans mezunudur.

Genel olarak bakıldığında çoğunluğun ortaokul veya lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bundan yola çıkarak görme engelli bireyler arasında eğitim derecesinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Görüşülen katılımcılara çoğunlukla okulu yarım bırakmışlardır. Sebep olarak ise eğitimde zorlandıkları, uygun eğitim ortamı yokluğu, akranlar tarafından alay ve destek yokluğunu belirtmek mümkündür. Tablo 23’de bu sebepler daha ayrıntılı şekilde anlatılacaktır.

Tablo 21.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin eğitim aldığı okul çeşidi

Okul Çeşidi	N	%
Genel eğitim kurumu	26	87.7
Özel eğitim kurumu	3	10.0
Eğitim Yok	1	3.3
Toplam	30	100.0

Tablo 21’de belirtildiği üzere araştırmaya katılan toplamda 30 görme engelli bireyin %87.7’si (26 kişi) genel eğitim kurumuna, %10’u özel eğitim kurumuna giderken geriye kalan %3.3’u (1 kişi) ise hiç okula gitmemiştir.

Çoğunluk genel eğitim kurumunda eğitim almıştır. Görme engelinin artması üzerine ise çoğu okulu yarım bırakmak zorunda kalmıştır. Çoğu katılımcının okula gittiği dönemde görme engelliler için ayrı bir okul bulunmamaktaydı. Bu öğrenciler ya genel eğitim kurumuna yada karma özel eğitim kurumuna yönlendirilmekteydi. Özel eğitim kurumuna yönlendirilenler ise genel eğitim kurumuna geçmeyi tercih etmiştir. Araştırmaya katılan görme engellilerden biri durumu şu şekilde belirtmiştir:

K8: “önceleri özel eğitime başlamıştım. Ama bütün engel grupları bir sınıftaydı. Isıran, saldıran çocuklar vardı ve korkmuştum. Hepimiz birarada eğitim görmeye çalışıyorduk, çalışıyorduk diyorum çünkü ben korkumdan derslere odaklanamıyordum. Onlar dersleri anlamazken ben anlıyor fakat sadece göremiyordum. Geri kalmıştım. O yüzden genel eğitim kurumuna devam ettim. Kitapları okurken çok zorlandım.”

2002-2003 yıllarından itibaren eğitim vermeye başlayan Rauf Raif Denктаş Görme Engelliler Özel Eğitim Okulu şu an eğitim vermeye devam etmektedir. Fakat okulda sadece 2 öğretmen bulunmaktadır. Ve bu da yeterli bir rakam değildir. Ayrıca bu okul sadece Lefkoşa’da bulunmaktadır. Ulaşım sıkıntısı olanlar çocuklarını bu okula göndermeyi tercih etmeyebilmektedirler. Okulun herhangi bir servis sağlama durumu ise yoktur.

Tablo 22:

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin eğitim yaşantısını etkileyen faktörler

Eğitim Yaşantısı	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Eğitim kurumuna erişimde zorluk yaşamıyordum	8	30.8	18	70.2	26	100.0
Bina içi yapı ve düzenlemeleri yeterliydi	8	30.8	18	70.2	26	100.0
Sınıf içinde ilave yardıma ve desteğe ihtiyaç duymuyordum	12	46.1	14	54.9	26	100.0
Öğretmenlerin tutumları olumluydu	17	65.3	9	34.7	26	100.0
Engelsiz akranlarım tarafından destek görüyordum	13	50.0	13	50.0	26	100.0
Finansal güçlükler yaşamıyordum	8	30.8	18	70.2	26	100.0
Okul aktivitelerine katılıyordum	16	61.5	10	38.5	26	100.0

Eğitim yaşantısı etkileyen faktörler 7 kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler eğitim kurumuna erişim zorluğu, bina içi yapı ve düzenlemelerin yeterliliği, sınıf içinde yardım ve destek ihtiyacı, öğretmenlerin tutumları, akran desteği, finansal güçlükler ve okul aktivitelerine katılım olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan 30 görme engelli varken eğitim yaşantısını etkileyen faktörleri 26 kişi teslim etmektedir. Bunun nedeni 1 kişi eğitim hayatına hiç başlamamıştır, herhangi bir eğitim kurumuyla alakalı bir deneyim yaşamamıştır, 1 kişi ilokula başlayıp başlangıçta okulu bırakmıştır ve bu konudaki sorulara cevap vermemiştir. Kalan 2 kişi ise eğitim yaşantısından sonraki dönemde görme engeline sahip olmuştur ve eğitim yaşamında herhangi bir zorluk yaşamamıştır.

Bunun dışında kalan 26 kişinin %70.2'si (18 kişi) eğitim kurumuna ulaşımında zorluklar yaşamıştır aynı şekilde %70.2'si (18 kişi) eğitim kurumlarındaki bina içi ve dışındaki düzenlemelerin engeline göre yetersiz olduğunu belirtmektedir. %54.9'u (14 kişi) sınıf içinde ilave destek ve yardıma ihtiyaç duymaktaydı. Engel derecesi ne kadar

ileriye ilave destek ve yardıma o kadar ihtiyaç duyulmuştur. %65.3'u (17 kişi) öğretmenlerin turumlarını olumlu bulmuştur. %50'si (13 kişi) engelsiz akranlarının desteğini görürken kalan %50'si akran desteği görmemiştir. %70.2'si (18 kişi) eğitim hayatı boyunca maddi sıkıntılar yaşamıştır. %61.5'i (16 kişi) okul aktivitelerine katılmakta herhangi bir sorun yaşamamıştır.

Genel olarak bakıldığında katılımcılardan çoğundan fazlası eğitim yaşantısını etkileyen faktörlerde; eğitim kurumuna ulaşımında, binaların fiziksel düzenlemelerinde ve maddi olarak zorluklar yaşamıştır.

Tablo 23.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin okumasına etkileyen hususlar

Tema	Alt Kodlar	f
Okumayı engelleyen hususlar	Yıl kaybı	2
	Kitapları okuyamama	8
	Okulda alay	6
	Dışlanma	4
	Görme engelliler için uygun eğitim ortamı yokluğu	14
	Eğitim hayatından sonra görme engeli	3
	1963 olayları ve sonrası	3
	Diğer	3

Tablo 23'e bakıldığında araştırmaya katılan görme engellilerin okumasına engelleyen hususlar konusunda 2 kişi yıl kaybıyla ilgili olarak sıkıntı yaşamıştır. Bu konuda katılımcılar şu şekilde görüş belirtmiştir:

K1: *"Herhangi bir zorluk yaşamadım. Fakat ilkokulda bana diploma verilmedi. Dıştan bitirmek zorunda kaldım ve 2 yıl kaybettim. Ve ulaşım çok sıkıntı oldu."*

K2: *"Sınav şekilleri beni zorluyordu. Bize göre bir sınav sistemi yok. KKTC'de sözlü sınavlar sayılmazdı tabii. Bu yüzden 2 yıl kaybım oldu."*

8 kişi kitapları, tahtayı, defterleri okumakta, yazı yazarken zorluk çekdiklerini belirtmişlerdir.

K3: *“okul döneminde yazı yazarken gözlerim yaşarırđı. Doktora gidince okula gitmeyi bıraktım. Çok az görürdüm onuda kaybetme dedi doktor. Bende okula gitmeyi bıraktım.”*

K4: *“tek gözüm hiç görmediği için gözüm erken yoruluyordu. Lisedeyken ziraat mühendisliği bölümünde mikroskop kullanırken sıkıntı çekiyordum. Kitap okumada sıkıntı çekiyordum.”*

K24: *“kitapları okuyamıyorum. Sınavlardaki soruları göremiyordum. Yardıma ihtiyaç duyuyordum.”*

6 kişi okulda alay ve 4 kişi ise okulda dışlandığını belirtmişlerdir.

K6: *“okulda alay ettiler. Yazıları okuyamıyordum alay ediyorlardı ve okuldan soğuyup bir daha gitmedim.”*

K10: *“Arkadaşlarım tarafından alay edilirdim.”*

K11: *“Arkadaşlarım tarafından alay ediliyordum.”*

K14: *“Dalga geçildi, dışlandım. Gözlük takamaz hale geldim. Çünkü dalga geçiyorlardı. Ortaokula kadar dayanabildim. Sonrasında özel eğitime devam ettim.”*

K21: *“adapte sorunu yaşadım. Alay ve küçümseme vardı. Zor arkadaşlık kurabildim.”*

K29: *“okurken çok zorlandım. Akranlarım tarafından zaman zaman alay edildim. Üniversiteye gitmeyi çok isterdiö ama korkttum. Liseye kadar öyle böyle idare ettim ama üniversite başka. Orda daha bağımsız olmak gerek.”*

14 kişi görme engelliler için uygun eğitim ortamının yokluğundan dolayı etkilenmişlerdir.

K30: *“gözlerim ilerledikten sonra okumayı bırakmak zorunda kaldım çünkü gidebileceğim bir okul yokdu.”*

K2: *“kitap okumada, okula gidip gelmede, servis sıkıntısı, rehbersizlik çok sıkıntı oldu. Bina içinde yerleri alışana kadar 10 tane gözlük kırdım.”*

K16: *“gözlerimden dolayı eğitimime devam edemedim.”*

K28: *“sonradan görme engelli olduğum için idare edebildim ama okulu bitirmekte çok zorlandım. Sınavlar, kitaplar, okul düzeni bir görme engelliye göre değildi.”*

K20: *“Gözlerim yorulduğu için terliyordum ve başağrısı çekiyordum. Bu yüzden derslere odaklanamıyordum.”*

Araştırmaya katılanlardan 3 kişi eğitim hayatından sonra görme engeline sahip olmuştur. 3 kişi 1963 olayları ve sonrasında dönemin getirilerinden dolayı etkilenmiş ve 3 kişi ise başka sıkıntılarının olduğunu belirtmiştir.

K5: *“sara hastası olduğumdan dolayı okulu bıraktım.”*

K6: *“sonradan görme engelli olduğum için eğitimde sıkıntı çekmedim.”*

K13: *“1963 olaylarından dolayı eğitimimi yarım bırakmak zorunda kaldım.”*

K22: *“Sonradan görme engelli olduğum için eğitim hayatımda pek bir zorluk yaşamadım. Eğitim hayatıma devam etmek istedim fakatt babam eve destek olmamı istediği içi çalışmaya başladım.”*

K19: *“Ulaşım sıkıntısı ve savaş döneminin zorluklarından dolayı eğitimime devam edemedim.”*

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yarısından fazla bir kısmı okula gidip gelmede, bina içi yapı ve düzenlemelere uyum sağlamada, görme engellilerine uygun eğitim ortamı yokluğunda, akranları tarafından alay ve dışlanmada, finansal konularda sıkıntı çektiği görülebilmektedir. Buna göre görme engelli bireylerin eğitim sistemine dahil edilmesi engellenmektedir denilebilir. Eğitim sistemi engelli bireyler düşünülmeden bir yapılanmaya gitmiştir. Buna göre görme engelliler eğitim yönünden dışlandıkları söylenebilir.

Aşağıdaki tabloların devamında engelli bireylerin sağlık sektöründe yaşadıkları dışlanma durumu üzerinde durulacaktır.

Tablo 24.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin sağlık hizmetleri hakkındaki düşünceleri

Sağlık Hizmetleri	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Sağlık hizmetlerine erişimde zorluk çekmiyorum	8	26.7	22	73.3	30	100.0
Sağlık kurumlarındaki muayehanelerden memnunum	13	43.3	17	56.7	30	100.0
Sağlık uzmanları iyi Davranıyor	19	63.3	11	36.7	30	100.0
Sağlık uzmanlarıyla her konuyu rahatça konuşabiliyorum	20	66.7	10	33.3	30	100.0
Kişisel yardım ihtiyacı duymuyorum	12	40.0	18	60.0	30	100.0

Tablo 24’de görme engelli bireylerin sağlık hizmetleri hakkındaki düşüncelerini öğrenme amacıyla 5 kategori seçenek sunulmuştur. Bu kategoriler sağlık hizmetlerine ulaşım, muayehanelerdeki memnuniyet, sağlık uzmanlarının davranışları ve iletişim şekilleri, son olarak ise kişisel yardım ihtiyaçları olarak belirlenmiştir. 30 görme engelli bireyin %73.3’u (22 kişi) sağlık hizmetlerine erişimde zorluk çekmektedir. %56.7’si (17 kişi) sağlık kurumlarındaki muayehanelerden memnun değildir.

%63.3’u (19 kişi) sağlık uzmanlarının iyi davrandığını düşünmekte ve %66.7’si (20 kişi) sağlık uzmanlarıyla her konuyu rahatça konuşabilmektedir.

Son kategoride ise %60 (18 kişi) görme engelli birey sağlık kurumlarında kişisel yardım ihtiyacı duymaktadır.

Tablo 25.

Görme engelli bireylerin sağlık hizmetlerinde yaşadıkları olumsuzluklar

Tema	Alt Kodlar	f
Sağlık hizmetleriyle ilgili zorluklar	Zorluk yaşanmadı	4
	Hastahannede düşme,berelenme	4
	İlaç sıkıntısı	4
	Ameliyatların karşılanmaması	2
	Randevu sistemi	1
	Yanlış tedavi	5
	Psikolojik destek yokluğu	7
	Devlet-özel hastahane durumu	2

Araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyin 4 kişisi sağlık hizmetleriyle ilgili olarak zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Görme engel derecelerine göre yaşanan sıkıntılar değişebilmektedir. Katılımcılar görme engel düzeyine göre idare edebildiklerini belirtmişlerdir ve sıkıntı yaşamadıklarını aktarmışlardır. 5 kişi daha önce hastahannede düşme veya berelenme yaşamış yada yaşamaktan korkmaktadırlar.

K3: *“Hastaneye gittiğimde çok kereler düştüm. İlgilenmediler. Belediyenin servisinden yararlandım ama affedersin beni kedi yavrusu gibi götürüp atıyorlar hastaneye. Orda her işini kendin yapmak zorundasın. Ama ben görememki nere gidip geleceğimi. Evin içinde kendi kendime işlerimi hallediyorum ama dışarı çıkdımını bitti.”*

K25: *“Hastaneye gittiğimde refakatçi eksiki yaşıyorum. Merdivenleri çıkmak benim için çok zor oluyor. Düşmekten korkuyorum.”*

K30: *“Ulaşım benim için çok zor. Oraya gittiğimde yardıma ihtiyaç duyuyorum. Merdivenleri çıkarken kaç kere düşme tehlikesi geçirdim.”*

Araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyden 4 kişisi ilaç sıkıntısı temin etmekte sıkıntılar yaşadıklarını 2 kişi ameliyatlarının kendi imkanlarıyla karşılamalarının sıkıntısını, 1 kişi randevu sisteminin işlemediğini, 5 kişi yanlış tedavilerden dolayı tek gözünü ya da tamamen görme yetilerini kaybettiklerini, 7 kişi

psikolojik destek yokluğunu ve 2 kişi devlet hastahanelerindeki ilgililiğini ve özel hastahaneye gidebilecek durumlarının olmadığını dile getirdiler.

K4: *“kurul burdaki ameliyatımı kabul etmedi. Türkiyeye kendi imkanlarımla gittim. Gözümü askerken kaybettim. Bu ameliyatın karşılanması lazımdı. Beni askere sağlam aldıkları sağla çıkarmaları lazımdı, çıkarmasalarda destek olmalıydı.”*

K5: *“ilaçlarımı alamıyorum. Bu konuda destek de yok. İlaç sıkıntısı var. Herzaman ilaçlarımı bulamıyorum. Ve yanlış tedaviden dolayı bir gözümü tamamen kaybettim.”*

K9: *“ilgi yok. Hiçbişey sayılıyor. Üstümüze basıp geçiliyor. Doktoru acil bişey olduğunda izne çıkıyorsa “hiçbişey sorma bana. İzinden gelince sor. “ deyip yüzüme telefonu kapatabiliyor. Herşey para değil. Kliniğine gitsem böyle davranmayacak. Ama ben özel hastaneye para verememki. Öyle bir durumum yok. Benimle ilgilenmek zorunda ama yapmazlar bunu. Randevu sistemi işlemiyor. Gittiğimizde doktor bulamıyoruz ve tekrardan lefkoşadan bostancıya dönmek zorunda kalıyoruz.”*

K11: *“ ilaç sorunu yaşıyorum, erişimde zorluk yaşıyorum. Kullandığım ilaçlar çok pahalı ve aldığım engelli maaşı yetmiyor.”*

K12 : *“burda amaliyat için bir şansım yoktu çünkü burdaki doktorlar bilinçsiz.”*

K13: *“ameliyat olmamam lazımdı ama ameliyat yaptılar. Gözümü bu yüzden tamamen kaybettim.”*

K16: *“yanlış tedavi ve ilaçlardan gözlerim daha da ilerledi. Özel kliniğe gitmezseniz ilgilenmiyorlar. Derneğin riskli hastaları kontrol etmesi lazım. Kktc'de özellikle hastalara psikolojik destek lazım.”*

K17: *“yanlış tedaviden dolayı gözümü tamamen kaybettim. Kurulla türkiyeye gittim ama herşeyi kendimiz karşıladık.”*

K18: *“ sağlık hizmetlerinde hem bilinçsizlik hem de ilgisizlik var. İkisi birarda oldu mu herşey daha bir zor oluyor.”*

K19: *“genel devlet hastahaneleri çok sıkıntılı, özele gidiyorum.”*

K21: *“Burda yapılan ameliyatlar hep yanlış gitti. Enfeksiyon kaptım ve sonunda bir gözümü tamamen kaybettim. Amaliyat sonrası ise psikolojik destek ihtiyacı duydum fakat kimse böyle bir destekte bulunmadı. Gözümü kaybettiğimi doktorum söyledi ve*

gitti. Ben ise odada yapayalnız bu gerçekle yüzleştim. Odaya annemin bile girmesine izin vermemişlerdi.”

K24: “İlaç temininde çok zorluk çekiyorum. Kullanmam gereken ilaçları bazen bulamıyorum. Ya da çok pahalı olanlar var ve aldığımız engelli maaşı yeterli değil.”

Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan görme engelli bireylerin 3/2’si sağlık sektöründe ulaşımında sıkıntı yaşamakta, sağlık kuruluşlarındaki muayehanelerden memnun değilken kişisel yardım ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Sağlık kuruluşlarının fiziki yapısı görme engelli bireylere uygun olmadığı, bina içindeki ve dışındaki merdiven, yol gibi yapıların görme engelli bireylerin durumunu daha da zora soktuğu söylenebilir

Yanlış tedaviden, ilaç sıkıntısı, yapılan ameliyatları finansal olarak karşılayamama durumunda kalan görme engelli bireyler bu ameliyatlardan sonra psikolojik destek bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenlerden ötürü de sağlık sektöründe görme engelli bireyler bilinçsizlik ve ilgisizlikle karşılaştıkları söylenebilir.

Aşağıdaki tabloların devamında görme engelli bireylerin fiziksel çevrede yaşadıkları dışlanma durumları ele alınacaktır.

Tablo 26.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin fiziksel çevrede yaşadığı zorluklar

Tema	Alt Kodlar	f
Fiziksel çevredeki zorluklar	bağımsızlık	14
	Kaldırımdaki engeller	10
	Sinyalizasyon	3
	Sarı çizgili yolların yetersizliği	3
	Altyapı yetersizliği	4
	Çukurlar	6

Araştırmaya katılan görme engelli bireyler fiziksel çevredeki zorluklarla ilgili olarak 14 kişi bağımsız olarak fiziksel çevrede hareket edemediklerini belirtmişlerdir. Dışarı çıkacaklarında mutlaka biriyle çıkmak zorunda kaldıklarını söylemişlerdir.

K1: *“Kayıt 1: yanımda biri olmadan yürüyemiyorum, dışarı çıkamıyorum. Adada bizim için özgürlük yok.”*

K2: *“ Hertürlü zorluğu yaşıyorum. Bir görme engelli için serbest, bağımsız harekette büyük sıkıntı var.”*

K3: *“Tek başıma bir yere gidemem. Yardım alırım. Mesela bir markete gidemem. Karşıdan karşıya geçemem. Sadece mahallede çok yakın bir iki yere gidebilirim.”*

K11: *“Artık dışarıya pek çıkmıyorum. Evin içinde yaşamımı sürdürüyorum. Bişey istersem eşim ve çocuklarım yardımcı oluyor.”*

K13: *“Eğer yanımda biri olmazsa dışarı çıkamıyorum. Zaten kendimi eve kapadım. Dışarı çıkmak içimden gelmiyor. Bankaya dahi gidemiyorum.”*

K15: *“Bağımsız olarak hareket edemiyorsam bu toplumun sorunudur.”*

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerden 10’u kaldırımdaki engeller hakkında görüşlerini bildirirken, 3 kişi sinyalizasyon eksikliği ve 3 kişi de sarı çizgili yolların yetersizliğini dile getirmişlerdir.

4 kişi görme engelliler için altyapı eksikliğini öne çıkarırken 6 kişi kaldırım ve yollardaki çukurların tehlikesinden bahsetmişlerdir.

K2: *“Sağlıklı insanların bile yüreyemediği kaldırımlarımız var. Kaldırımda yürürken karşınıza ansızın ağaç çıkar, direkt çıkar, araba çıkar, çöp bidonu çıkar, tabela çıkar. hertürlü engel var. Yollarımız yeterli değil. Bir görme engelli bizim kaldırımlarımızda ,yollarımızda tek başına yürüme şansına sahip değildir. Yaya geçişlerinde, asansörlerde sinyalizasyon yok. Bir yerde var, o da sağlıklı çalışmaz .bir görme engellinin yüreyebilmesi için bina dizaynları standart ölçülerde olması lazım. Burda basamaklar bile standart ölçülerde değil. Basamakları çıkarken İki defa düşme tehlikesi yaşadım. Benim rehber köpeğim vardı. 2 kere ölüm tehlikesi geçirdi. Basıyorlardı. O yüzden geri göndermek zorunda kaldım. Görme engelliler için yapılan sarı çizgili yollar ise bir yerde biter. Ansızın önünüze elektrik direği çıkar. Tabelaya*

vurur başın ansızın. Şimdi konuşan bastonlar var. Önüne bişey çıkınca seni uyarır. Belki onlardan alırsak bağımsız hareket edebiliriz. Mesela komşum çöp bidonunu çıkarır evin önüne kaldırıma. Kaç defa çarptım. Ağacı var budamaz. Yada bazıları çitlerini budamaz. Çok tehlikeli bunlar,gözümüze girer.”

K6: “Bir görme engelli olarak bizim yollarda,kaldırımlarda yürüyebileni teprik etmek lazım. Daha önce belediye'deki bir işimi halletmek için dışarı çıkmıştım içi su dolu bir çukura düşüp ayağımı kırdım. Ve o çukur hala daha açık. Kızım akşamları gel biraz yürüyelim diyor ama ben çıkmıyorum,sinir oluyorum.”

K14: “Çok zorluk çekiyorum. Kaldırımda yürümek imkansız bu yüzden yollarda yürüyorum ve bir keresinde araba çarpmıştı. Ama hala daha yürümeye devam ediyorum. Başka bir çarem yok.”

K9: “Zorunda olmadıkça dışarı çıkmıyorum. Tek başıma dışarı çıkamıyorum. Oğlumla birlikte eskiden yürüyüşe çıkardım arada. Kaldırımdan gidemezdik araba parklarından. Yola inmek zorunda kalıyorduk. Helede Pazar günleri herkes arabalarını kaldırıma park ediyordu. Yürüyemezdik.”

K16: “ Heryerde çukurlar var. Çukurlara daha önce düşmüşlüğüm de var. Görme engellilere özel yürüme yolları yapıldı fakat devamı yok. Bir yerde ansızın bitiyor. Ayrıca ulaşım araçları en azından bize ücretsiz olabilir.”

K17: “Çukurlara düşmekten korkuyorum. Biri olmadan dışarı çıkmıyorum.”

K18: “Yetersiz düzenden dolayı bağımsızlığımız kısıtlanıyor.”

K21: “Şu an çok az görebildiğim için idare ediyorum fakat yakında diğer gözümü de kaybedeceğim. Ve bundan çok korkuyorum. Hiç görmeyen biri için gerekli bir altyapı yok.”

K24: “Kaldırımlara hep arabalar park edilmiş. Bu sefer yollardan yürümeye mecbur kalıyorum. Birçok defalar basılma tehlikesi geçirdim. Yine kaldırımda yürürken birçok kereler önüme çıkan engellere vuruyorum. Bir keresinde başımı çok fena çarpmıştım ve dikiş yemek zorunda kalmıştım.”

K27: “Hertürlü zorlukla karşılaşıyorum. Heryerde çukurlar var. Kaldırımlar düzgün değil. Kaç kere düşüp yaralandım. Dışarı çıkmaya korkuyorum. Yurtdışında

asansörler ve trafik ışıkları bile sensörlü. Görme engelliler için ayrı alfabeli asansörler bile var. Burda biri olmadan dışarıya çıkmak imkansız. Orda ise bağımsız olmanız için size ortam sunulmuş.”

Tablo 27.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin Kamusal Alanlardaki Yapı ve Düzenlemelerin Yeterlilik Durumuna Göre Dağılımı

Kamusal Alanlar	Yeterli		Yetersiz		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Yollar	5	16.7	25	83.3	30	100.0
Kaldırımlar	2	6.7	28	93.3	30	100.0
Merdivenler	5	16.7	25	83.3	30	100.0
Altüst geçitler	1	3.3	29	96.7	30	100.0
Asansörler	4	33.3	26	86.7	30	100.0
Tuvaletler	7	23.3	23	76.7	30	100.0
Kentsel mekanların planı	1	3.3	29	96.7	30	100.0
Ulaşım araçları	1	3.3	29	96.7	30	100.0

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin %83.3’u (25 kişi) KKTC’de ki yolların yetersiz olduğunu, %93.3’u (28 kişi) kaldırımların görme engelli bireyler için yetersiz olduğunu, %83.3’u (25 kişi) merdiven standartlarının bir görme engelli birey için yetersiz olduğunu, %96.7’si (29 kişi) alt-üst geçitlerin yetersiz olduğunu, %86.7’si (26 kişi) asansörlerin yetersiz olduğunu, %76.7’si tuvaletlerin yetersiz olduğunu, %96.7’si (29 kişi) hem kentsel mekanların hem de ulaşım araçlarının bir görme engelli için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin neredeyse tamamına yakını yolların, kaldırımların, merdivenlerin, alt-üst geçitlerin, asansörlerin, kentsel mekan planlarının ve ulaşım araçlarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 28.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin fiziksel engellerle karşılaştıklarında yaşadıkları duygular

Duygular	N	%
Stres	13	17.3
Kızgınlık	21	28.0
Üzüntü	18	24.0
Engellenmiş hissediyorum	18	24.0
Bir şey hissetmiyorum	5	6.7
Toplam	75*	100.0

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Tablo 28’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan görme engelli bireylerden %17.3’u (13 kişi) fiziksel engellerle karşılaştığında stress yaşamakta, %28’i (21 kişi) kızgınlık hissetmekte, %24’u (18 kişi) üzülürken %24’u(18 kişi) engellenmiş hissetmektedir. Bazı katılımcılar günlük hayatında kamusal alanlardaki yapı ve düzenlemelerde herhangi fiziksel bir engelle karşılaştıklarında tüm bu duyguları birlikte yaşarken, bazıları sadece tek bir duyguyu hissedebilmektedir.

%6.7’si (5 kişi) bir şey hissetmemektedir. Araştırmaya katılan bazı görme engelli bireylerin engel derecelerinin daha az olmasından dolayı fiziksel engellerle karşılaştıklarında bir şey hissetmediği söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan görme engelli bireylerin yaklaşık 3/1’i kaldırımdaki engellerle ilgili sorunlar yaşamaktadır.

Bunların dışında merdivenlerin bir görme engelli birey için standart ölçülere sahip olmaması, merdivenleri kullanmak istemeyen görme engelli bireylerin asansörlerin azlığı ve olan asansörlerin herhangi bir sinyalizasyon olmaması, karşıdan karşıya geçerken alt-üst geçitleri kullanmak isteyen görme engelli bireyler için bulunan birkaç alt-üst geçidin merdivenlerinin, görme engelli bireylerin düşünülmeden tasarlanması ve yetersizliği, evden zaten az çıkmayı tercih eden görme engelli bireylerin dışardayken kullanabilecekleri tuvaletlerin yetersizliği ve ulaşım araçlarının yetersizliği görme engelli bireylerin bağımsız olarak yaşamısına engel

olabilmektedir. Bu ve bu gibi fiziksel engellerle karşılaşan görme engelli bireyler stress,kızgınlık, üzüntü ve engellenmiş hissedebilmektedir. Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin 3/2'den fazlasının bu duyguları yaşadıkları görülmüştür.

Yukarda belirtilen hususların devamında görme engelli bireyler fiziksel çevrede de bir dışlanma yaşamakta oldukları söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda görme engelli bireylerin psikososyal açıdan yaşadıkları dışlanma ele alınacaktır.

4.3. Görme Engelli Bireylerin Psikososyal Açıda Sosyal Dışlanma Durumu ile ilgili Olan Bulgular

Tablo 29

Görme engelli bireylerin medya araçlarında engelli bireylerin durumları

Medya Araçlarında Engellilerin Durumu	Evet		Hayır		Fikir yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Acıma uyandıracak biçimde ele alındığını düşünüyorum	21	70.0	2	6.7	7	23.3	30	100.0
Bireyin kişisel özellikleri yerine engelinin temel alındığını görüyorum	19	63.3	4	13.3	7	23.3	30	100.0
Yardıma muhtaç bireyler olarak yansıtıldıklarını görüyorum	19	63.3	4	13.3	7	23.3	30	100.0
Reytingi artırma amaçlı kullanıldıklarını düşünüyorum	20	66.7	3	10.0	7	23.3	30	100.0

Tablo 29'da görme engelli bireylerin medya araçlarında engelli bireylerin nasıl yansıtıldıkları ve bu durum hakkında görme engelli bireylerin neler düşündüğünü öğrenebilmek amacıyla 4 kategori vardır. Bu kategoriler medyada görme engelli bireylerin acıma uyandıracak biçimde ele alındığı, engelli bireyin kişisel özellikleri

yerine engelinin temel alındığı, yardıma muhtaç olarak yansıtıldıklarını ve reyting için kullanıldıkları olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan 30 engelli bireyin %70'i (21 kişi) görme engelli bireyin medyada acıma uyandıracak biçimde ele alındığını düşünmektedir, %63.3'u (19 kişi) bireyin kişisel özellikleri yerine engelinin temel alındığını, %63.3'u(19 kişi) yardıma muhtaç bireyler olarak yansıtıldıklarını, %66.7'si (20 kişi) reytingi arttırma amaçlı kullanıldıklarını düşünmektedir. Araştırmaya katılan %23.3 (7 kişi) bu konularda herhangi bir fikir belirtmemiştir. Bu konularda konuşmaktan çekindikleri gözlenmiştir.

Aşağıdaki tabloların devamında toplumun ve görme engelli bireyin engellilik bakımından düşüncelerine yer verilip bu bakımdan dışlanması ele alınacaktır.

Tablo 30.

Toplumun görme engellilere yönelik bakış açısına göre dağılımları

Tema	Alt Kodlar	f
Bakış açısı	Güvensizlik	3
	Acıma	10
	Dışlama	7
	Yardımcı	3
	Saygısız	5
	Alay	3
	Görmezden geliniyor	2
	Bilinçsiz	3
	Fikrim yok	3

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin tolumun bakış açısını 10 kişi acıma duygusuyla bakıldığını belirtmiştir. Bu bakış açısı medyada görme engelliliğın acıma uyandıracak nitelikte ele alınmasını destekler niteliktedir. 3 kişi görme engelli bireylere karşı bir güvensizliğin olduğu, 7 kişi dışlanma olarak yansıdığını, 3 kişi yardımcı olarak görürken 3 kişi toplumun bilinçsizliğine dikkat çekip bazen yardımcı olmaya çalışırken tam tersi olabileceğini söylemişlerdir.

K1: *“hiçbişey yapamazlar,edemezler gibi bakıyorlar. Kanaat göstermiyorlar.”*

K2: *“Acıma hissi var. Ve güvensizlik hissi var. Yinede eskiye göre daha iyi. 40 yıl önce bir görme engellinin yuva kurması, evlenmesi hayaldi. Ben görme engelli olunca sevdiğim kızı kaybettim. Yine sevdim ama görme engelli olduğum için ailesi izin vermemişti. Şu anki eşim ise benimle evlenince,beni tercih edince ailesiyle küstü. Daha yenile barıştık. Halkımız şimdi daha aydın. Ama yinede tutucu,aman kızımı yada oğlumu görme engelliye vermeyim diye düşünenler var.”*

K3: *“Hiç iyi değil bakış açıları. Acıyorlar. Dışlıyorlar.”*

K4: *“cahilce bir bakış açıları var.”*

K6: *“Acıma duygusu var. Bana acımasınlar.”*

K8: *“yardımcı olurlar. Ama tabii kendim söylemem lazım. Söylemezsam yardımcı olmazlar.”*

K10: *“acımayla bakıyorlar, fazla topluma karışmamaya çalışıyorum. Dikkatli bakışlardan rahatsız oluyorum. Sorulardan rahatsız oluyorum.”*

K12: *“zavallı gözüyle bakıyorlar.”*

K13: *“acıma duygusuyla bakıyorlar.”*

K21: *“acıma duygusu var. Bazen protezimi çıkarıp öyle geziyordum. Çünkü alışması acı verici. Protezimi takmayınca korkanlar oluyordu, dik dik bakanlar ve konuşanlar olduğu için artık hep takıyorum.”*

K24: *“maalesef çok kötü. Eşim ve ben her yapılan seçime oy vermeye birlikte gideriz. Ben görme engelli olduğumdan dolayı kabine birlikte gireriz. Eşim bana yardımcı olur ve oyumu o şekilde kullanırım. Fakat 24 haziran 2018 belediye seçimlerinde sandık*

başkanına durumu anlattığımızda bana oy veremeyeceğimi söyledi. 40 yıllık evliliğimiz boyunca ilk kez böyle bir davranışa maruz kaldım. Kendimi çok kötü ve çaresiz hissettim. Tüm yaptığımız açıklamalara ve karşı duruşa rağmen oyumu boş bir şekilde sandığa atmam söylendi. Bunu reddettim ve ordan ayrıldık.”

K25: “bilinçsizlik var. görme engelliler tam nasıl davranılması gerektiğini bilmeyen çok insan var. bu tarz eğitimlerden okul döneminden başlayarak topluma verilmeli.”

5 kişi toplumun bakış açısını saygısız olarak nitelendirirken, 3 kişi alay edildiğini ve 2 kişi ise görmezden geldiklerini vurgulamıştır. 3 kişi ise konuyla alakalı olarak fikrini belirtmek istememiştir.

K11: “beni dışlıyorlar. Yardımcı olan kimse yok. Alay ediyorlar.”

K14: “küçük görüldüğünü düşünüyorum. Dalga geçiliyor.”

K15: “son 3-5 yılda değişti. Herhangi bir birey gibi meziyetlerimiz olduğunu anlıyorlar artık. Ama bazı ortamlarda görmezden geliniyoruz.”

K16: “bazen insanlar burnum büyüdü seslenmiyorum zannediyorlar. Halbuki görmüyorum. Biraz düşünceli olunması lazım.”

K27: “dışlıyorlar. Yokmuş gibi davranıyorlar. Üstüme alınmamaya çalışıyorum ama bazen böyle bir toplumda yaşamak çok yorucu.”

K29: “acıyorlar ve dışlıyorlar. Arkadaş edinmede çok zorluk çekiyorum. Yanlış hissediyorum.”

Aşağıdaki tablolarda toplum yönünden dışlanma daha ayrıntılı ele alınarak devam edilecektir.

Tablo 31.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin toplumda görme engellilerin durumuna göre dağılımları

Toplumda Engellilerin Durumu	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Olumsuz tutum, davranışlara maruz kalıyorum	9	30.0	13	43.3	8	26.7	30	100.0
İlişkilerde daha çok ben çaba sarfediyorum	18	60.0	12	40.0	0	0.0	30	100.0
Engelim diğer alanlara da Genelleniyor	7	23.3	17	56.7	6	20.0	30	100.0
Değersiz hissediyorum	7	23.3	17	56.7	6	20.0	30	100.0
Engelimi saklamak İstiyorum	7	23.3	18	60.0	5	16.7	30	100.0

Tablo 31' de görme engelli bireylerin toplumdaki durumlarını öğrenmek amacıyla 5 kategori belirlenmiştir. Bu kategorileri göre %30'u (9 kişi) olumsuz tutum davranışlara maruz kalırken %26.7'si bazen bu tutum ve davranışlara maruz kalabilmektedir. Toplamda %56.7'si olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalıyor yada kalabiliyor. %60'ı ilişkilerde daha çok kendisi çaba sarfetmektedir. %43.3' u (13 kişi) engelinin diğer alanlarına genellendiğini yada genellenebildiğini düşünmektedir. Yine aynı şekilde %43.3' u görme engeli nedeniyle kendisini değersiz hissetmekte veya hissedebilmektedir. %40'ı (12 kiş) engelini saklamak istemekte veya isteyebilmektedir.

Tablo 32.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin toplumdaki ve yetkililerden beklentilerine göre olan dağılımları

Tema	Alt Kodlar	f
Toplumdan ve yetkililerden beklentiler	Eğitim	2
	Yok Sayılmak	2
	Öncelik	3
	Eşitlik	7
	İlgi	13
	İstihdam	3
	Maaş	4
	Engelsiz yaşam alanı	9
	Beklenti yok	2

Son olarak tablo 32’de araştırmaya katılan toplamda 30 görme engelli bireyin toplumdaki ve yetkililerden beklentilerinde önceliği alan ilgi olmuştur. 18 kişi daha çok ilgi ve alakanın olması gerektiğini, görmezden gelinmemesini, zaman zaman görme engelli bireylere öncelik tanınması gerektiğini söylemişlerdir. 7 kişi eşitlik hakkında oldukları gibi Kabul edilmeleri gerektiğini, diğer engelsiz bireyler gibi eşit şekilde davranış görmek istediklerini belirtmişlerdir.

4 kişi engelli maaşının bağımsız bir birey olarak yaşamak için yetersiz olduğunu ve 3 kişi yaklaşık 10 yıldır açılmayan engelli kadrosunun açılması gerektiğini ve istihdam sağlanması gerektiğini, 2 kişi görme engelli bireyler için eğitimlerin artırılmasını söylerken 9 kişi engelsiz yaşam alanının eksikliğini ve görme engelli bireyin kısıtlandığını dile getirmişlerdir. 2 kişinin ise hiçbir beklentisi olmadığını söylemişlerdir.

K1: “görme engellilere olan eğitimler arttırmak. Şu anda bize göre, bize yönelik eğitim yeterli değil. Şu an sadece 2 tane öğretmenimiz var.”

K2: “en azından toplum içinde bizi olduğumuz gibi kabul etmelerini istiyoruz. Bazı önceliklerimiz bize tanınsın istiyoruz. Parkyerleri gibi. Mesela bir engelli parkyerine engelli insandan çok engelsiz insanlar park eder arabasını. Yada hastahane, banka gibi yerlerde bize yardımcı olmaları lazım. Sıralarda öncülük hakkı verilmesi lazım.”

Kayıt 4: “biraz daha dikkat edilmesi lazım, slogan ettiler ya herkez bir engelli adaydır diye en azından bunu düşünerek hassas olunması lazım. Yetkililer de ise hiç ilgi yok. Kimse sormuyorki sen ne iş yapan, ne eden, nasıl geçinin diye. Dernekten ise hiç yardım almadım, hiç ilgi yok. Ben gözüümü askerde kaybettim başka ülkede olsam iyi bir maaş alıp evimde otururdum. Ama burda görenlerden daha çok çaba sarf ederek hayatta kalıyorum. En azından küçükde olsa bir ayrıcalığımız olmalı. Nademki biz ayrı bir kesimiz, devlet buna böyle diyorsa o ayrıcalığı da sağlamalı.”

Kayıt 6: “eşit davranılsın bize. Yetkililerde de ilgisizlik var. Bir kere halimizi soran olmadı. Bir kez olsun telefon açmadılar. Öldümmü kaldımmı soran yok. Ben görmezler derneğine 20 yıl önce kayıt oldum. Bir kere aramadılar. Ölsem nerden bilecekler?”

K8: “maaşlar çok yetersiz. Askari maaşın yarısını bile almıyoruz. Ben ulaşım için sık sık taksi kullanıyorum mesela. Ona bile yetmez. İstihdam açılmıyor. 10 senedir açılmadı. işsizim. 2000 tllik da işe girmem. Zaten maaşım 1400.”

K9: “toplum saygıdan yana yoksun olmasınlar. Ayrıca görme engellilerin ayrıcalıkları olması lazım. Bir tek seçimlerden önce akıllarına geliyoruz.”

K10: “dernek bir aile şirketi gibi. Hiçbir yardım görmedim. Maaşımı bağlamak için bile yardımcı olmadılar hatta bana beni dernekten atacıklarını söylediler çünkü aidatımı yatırmamışım. Benim maaşım bana zor yeter zaten. Onlar sadece gendi ceplerini doldurmaya bakarlar.”

K12: “görme engelliler olarak bir düzen istiyoruz. Bağımsız olarak hayatımızı sürdürebilelim.”

K14: “normal bir birey gibi davranılmasını istiyorum. Eşit davranılsın. Engelim önüme geçmesin.”

K15: “toplumun herhangi bir birey gibi parçası olduğumuz kabul edilmeli.”

K18: “engelli dernekleri ve yetkililer rant sağlama peşinde. Yaklaşımın insan ölçekli olması lazım.”

K19: “bir tek engelliler haftasında hatırlanıyoruz. Görme engelliler için eğitimin artırılması lazım.”

K20: “10 yıldır istihdam yok. Bizim için kadro açılmasını istiyorum.”

K21: “ ilgi eksikliği var. Yok sayılıyoruz. Toplumun bir parçası olduğumuz hatırlanmalı.”

K22: “toplumdan beklentim saygı. Genel olarak daha çok ilgi olmalı,yetkililer bizi bir tek engelliler haftasında hatırlıyorlar.”

K27: “ bize uygun sosyal alanlar olmalı. Bende her birey gibi bir yere gidip insanlarla kaynaşmak istiyorum. Bunun yokluğu benim değil toplumun ve yetkililerin ayıbı.”

K28: “ilgi ve saygı bekliyorum. Bizim için engelsiz yaşam alanı sunulmalı. Hemşire ve memurlardan gerekli ilgi ve saygıyı bekliyorum.”

K29: “toplum daha duyarlı olmalı. Örneğin en azından kaldırıma parketmesinler. Yetkililerin ise daha çok şey yapması lazım. Ben bu genç yaşımda eve mahkumsan bu yetkililerin suçu benim değil.”

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Görme Engelli Bireylerin Kurumsal, Ekonomik ve Psikososyal Yönleriyle Sosyal Dışlanma boyutlarını tespit edebilmek için 30 görme engelli bireyler görüşülmüş ve böylelikle yaşadıkları dışlanma açısından bazı önemli sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, katılımcıların çoğunun erkek olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcı adaylarının çoğu görüşmeyi kabul etmemiş ve çekingen davrandıkları görülmüştür. Bu durum digger araştırmalarla tutarlılık göstermektedir (Ergüden, 2008; Özdemir, 2012).

İstihdam bakımından ulaşılan bulgulara göre görme engelli bireylerin ; engelli oluşları, olumsuz çalışma koşulları,fiziksel iş ortamı çalışma hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Engelli maaşıyla geçinmeye çalışan görme engelli bireyler için yetersiz olduğu söylenebilir. Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan engelli bireyler engel düzeyinin artması sonucu istemese de ya işi bırakmıştır. Sırasıyla eşit ortam yokluğunun ve kontenjan açılmaması iş hayatına olumsuz olarak yansımıştır. Araştırmada istihdam yönünden toplanan verilerin sonuçları daha önce bu konuda yapılan araştırmaları destekler yöndedir (Baykoç 2014; Dernekbaş 2010; Genç, Çat 2013, Genç 2015, Ergüden, 2008)

Eğitim yönünden ise eğitim kurumuna ulaşımında, binaların fiziksel düzenlemeleri ve bina içi yapı ve düzenlemelere uyum sağlamada, görme engellilerine uygun eğitim ortamı yokluğunda, akranları tarafından alay ve dışlanmada, akran desteğinde, sınıf içinde ilave yardım,destekte ve maddi olarak zorluklar yaşamıştır. Araştırma eğitim yönünden toplanan verilerin sonuçları daha önce bu konuda yapılan çalışmaları destekler yöndedir (Watch 2013; Tobias, Mukhopadhyay 2017; Öztürk 2011; Akbulut 2012)

Sağlık sektöründe görme engelli bireyler ulaşım ve kişisel yardım ihtiyacında, muayenelerde, sağlık kuruluşlarının fiziki oluşumunda sıkıntı yaşadıkları ve görme

engelli bireyler bilinçsizlik ve ilgisizlikle karşılaştıkları söylenebilir. Araştırmada sağlık sektöründe bulunan sonuçlara daha önce bu konuda yapılan araştırmalarla tutarlık göstermektedir (Dauti 2015; Gerben, Susan, Phillip, Gwyn, Thilo, & Melinda 2002; Kördeve 2017)

Fiziksel çevrede yaşadıkları sosyal dışlanma bakımından bulgulara göre en çok bağımsızlık yönünde zorluk yaşadıkları ve bu zorlukları yaşarlarken stress,kızgınlık, üzüntü ve engellenmiş hissedebilmektedir. Görme engelli bireyler fiziksel çevrede oldukça dışlanabilmekte ve dışındıklarını hissedebilmektedirler. Araştırmada bulunan sonuçlar daha önce bu konuda yapılan araştırmalarla tutarlılık göstermektedir (Rimer ve diğerleri 2004; Yılmaz 2005; Öztürk 2011, Kördeve 2017)

Medya bakımından ulaşılan bulgulara göre görme engelli bireyler medyada dışlandıklarını ifade ettikleri göz önünde bulundurulursa; engelliğin medikal modeli engelli bireylerin medyada bu şekilde ele alınmasını sağlamakta olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar da bunu destekler yöndedir (Ralston and Ho 2010; Fahnestock, 2011) Medyanın toplumun düşüncelerini şekillendirmede büyük rolü olduğu düşünülürse (Hardin and Hardin 2001; Ralston and Ho 2010; Fahnestock, 2011)toplumun düşüncelerine de engelli bireyler öteki, zavallı, yardıma muhtaç, yok sayılan gibi sıfatlarla yansiyabilecekleri düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu bölümde Görme Engelli Bireylerin Kurumsal, Ekonomik ve Psikososyal Yönleriyle Sosyal Dışlanma Boyutlarının Belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları ve elde edilen sonuçlara göre önerilere yer verilmiştir.

6.1.1 Katılımcıların Kişisel ve Engelleri ile İlgili Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Bu bölüme ilişkin sorulan sorularla elde edilen verilere göre; katılımcıların çoğunun erkek olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcı adaylarının çoğu görüşmeyi Kabul etmemiş ve çekingen davrandıkları görülmüştür. Katılımcıların çoğunun 61-70 yaş aralığında, ardından ise 18-30 yaş grubu sıralamayı takip etmekte, Lefkoşa ve Mağusa doğumlu oldukları, evli ve çocuklu oldukları tespit edilmiştir.

Katılımcıların çoğunun az gören ve araç desteği kullanmayan katılımcılar olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar araç desteği istemelerine rağmen kendilerine bu desteğin dernek tarafından sağlanmadığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar yapılan yardımlardan yararlanamadıkları hatta bazı yardımlardan haberleri bile olmadıkları tespit edilmiştir. Buna göre yapılan araç desteğinden daha fazla yararlanılabilseneydi araç desteği kullanımı da daha fazla olabileceği söylenebilir.

Araştırmaya katılan görme engelliler genellikle doğum sonrası görme engeline sahip olmuştur. Doğum öncesinde ise genellikle akraba evliliğinden, doğum sırasında doğumun kötü koşullarda gerçekleşmesinden, doğum sonrasında ise kazalardan ötürü 7-15 yaş aralığında görme engelli olmuşlardır.

6.1.2 Görme Engelli Bireylerin Kurumsal ve Ekonomik Yaşadığı Sosyal Dışlanma Durumuna İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde görme engelli bireylerin, istihdam, eğitim, sağlık ve fiziksel çevre koşulları alanlarında yaşadığı dışlanmaya ilişkin veriler toplanmıştır.

Toplanan istihdama yönelik verilere göre görme engelli bireyler genel olarak emekli yada işsiz durumdadır. Araştırmaya katılan 30 görme engelli bireyden engelli kontenjanından yararlanabilen sadece 3 kişidir. Genel olarak kendi çabalarıyla bir iş bulabilmişlerdir. Engelli oluşları, olumsuz çalışma koşulları, fiziksel iş ortamı çalışma hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Evin geçimini engelli maaşı ve eğer eş çalışıyorsa eşinin maaşıyla geçinen görme engelli bireylerin kazandığı miktar evin temel gereksinimleri için yeterliyken, sadece engelli maaşıyla geçinmeye çalışan görme engelli bireyler için yetersiz olduğu söylenebilir. Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan engelli bireyler engel düzeyinin artması sonucu istemese de ya işi bırakmış yada erken emekliye ayrılmıştır. Sırasıyla eşit ortam yokluğunun ve kontenjan açılmaması iş hayatına olumsuz olarak yansımıştır.

Görme engelli bireylerin eğitim bakımından yaşadıkları dışlanma durumlarına yönelik toplanan verilere göre genel olarak ortaokul mezunu oldukları, özel eğitim kurumu yerine genel eğitim kurumuna gittikleri, genel olarak bakıldığında katılımcılardan çoğundan fazlası eğitim yaşantısını etkileyen faktörlerde; eğitim kurumuna ulaşımında, binaların fiziksel düzenlemeleri ve bina içi yapı ve düzenlemelere uyum sağlamada, görme engellilerine uygun eğitim ortamı yokluğunda, akranları tarafından alay ve dışlanmada, akran desteğinde, sınıf içinde ilave yardım,destekte ve maddi olarak zorluklar yaşamıştır. Buna göre ortaokuldan sonra eğitim hayatına devam etmeyen yada edemeyen görme engelli bireyler çoğunluktadır.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin sağlık hizmetlerinde verdikleri cevaplara göre sağlık hizmetlerinde ulaşımında ve kişisel yardım ihtiyacında sıkıntı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sağlık kurumlarındaki muayehanelerden memnuniyet yoktur. Sağlık kuruluşların fiziki yapısı görme engelli bireylere uygun olmadığı, bina içindeki ve dışındaki merdiven, yol gibi yapıların görme engelli bireylerin durumunu daha da zora soktuğu söylenebilir. Hatta bu yapısal olumdan dolayı sağlık hizmetlerinden yararlanmak için hastahanelere giden görme engelli bireyler düşme,yaralanma ve berelenme yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bundan yola çıkarak sağlık sektöründeki binalar tasarlanırken görme engelli veya engelli bireyler dışlanarak tasarlanmışlardır denilebilir.

Yanlış tedaviden dolayı gözünü tamamen yada kısmı olarak kaybeden görme engelli bireyler mevcutken, ilaç sıkıntısı yaşayan görme engelli bireyler de

bulunmaktadır. İlaç temin ederken engelli maaşının yetmediğini, sıkıntı yaşandığını yada kullanması gereken ilaçların piyasada olmadığı, temininin gecikdik sonra tedavisinin de geciktiğini belirtmişlerdir. KKTC’de yapılan ameliyatların sıkıntılı olduğunu, yurtdışındaki ameliyatların ise kurul maddi olarak karşılamazsa kendi maddi güçlerinin buna yetmediği belirtilmiştir. Yine KKTC’de yapılan ameliyatlar sonrası psikolojik desteğin olmadığı belirtilmiştir. Gözlerinin tamamen görmeyeceğini psikolojik bir destek olmadan öğrenen görme engelli bireyler büyük bir depresyonun içerisine girebilmektedirler. Bu nedenlerden ötürü de sağlık sektöründe görme engelli bireyler bilinçsizlik ve ilgisizlikle karşılaştıkları söylenebilir.

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin fiziksel çevrede yaşadıkları sosyal dışlanma bakımından verdikleri cevaplara göre en çok bağımsızlık yönünde zorluk yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Bağımsızlıkları engelleyen belli engeller vardır, bunlardan bazıları kaldırımların bir düzeni olmaması, sürekli kaldırımlarda önlerine çıkan engeller yüzünden yaralanabilmeleri, isteyen kişinin istediği gibi tabela koyarak, çöp bidonu koyarak yada arabalarını park ederek kaldırımları kullanabilmeleri, kaldırımlarda doğru düzgün yürüyemeyen görme engelli bireyler zorunlu olarak yollardan yürümeye çalıştığında çukurlara düşebilmeleri, araba çarpma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları, karşıdan karşıya geçerken sinyalizasyonların olmaması yada doğru düzgün çalışmaması yine kazalara sebep olabileceği, yapılan sarı çizgili yolların standartlara uygun olmaması yada ansızın hiçbir uyarı verilmeden sonlanabilmesi, gerekli altyapı ve düzenlemelerin olmadığı için araştırmaya katılan görme engellilerin 3/2’si bağımsızlıklarının bağımlı hale gelebildiği söylenebilir.

Bunların dışında merdivenlerin bir görme engelli birey için standart ölçülere sahip olması gerekirken merdivenlerin yarısının olmadığı yada kırık dökük halde olduğu, merdivenleri kullanmak istemeyen görme engelli bireylerin asansörlerin azlığı ve olan asansörlerin herhangi bir sinyalizasyon yada braille alfabesinin olmaması, karşıdan karşıya geçerken alt-üst geçitleri kullanmak isteyen görme engelli bireyler için bulunan birkaç alt-üst geçidin merdivenlerinin çok aralıklı olması, görme engelli bireylerin düşünülmeden tasarlanması ve yetersizliği, evden zaten az çıkmayı tercih eden görme engelli bireylerin dışardayken kullanabilecekleri tuvaletlerin yetersizliği ve ulaşım araçlarının yetersizliği görme engelli bireylerin bağımsız olarak yaşamısına engel olabilmektedir. Lefkoşa’da belediyenin engelliler için bir ulaşım aracı olmasına rağmen yeterince faydalanmadıkları görülmüştür. İşlerini halletmek için bu ulaşım

aracını kullanan engelli bireyler rehbersizlikle başbaşa kalmaktadırlar. Diğer illerde ise belediye'nin sağladığı herhangi bir ulaşım aracı bile yoktur. Bu ve bu gibi fiziksel engellerle karşılaşan görme engelli bireyler stress,kızgınlık, üzüntü ve engellenmiş hissedebilmektedir. Araştırmaya katılan görme engelli bireylerin 3/2'den fazlasının bu duyguları yaşadıkları görülmüştür. Belirtilen bu hususlara göre görme engelli bireyler fiziksel çevrede oldukça dışlanmaktadırlar.

6.1.3 Görme Engelli Bireylerin Psikososyal Açıdan Sosyal Dışlanma Durumuna İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde araştırmaya katılan görme engelli bireylerin medya ve toplumsal yönden yaşadıkları sosyal dışlanma ele alınacaktır.

Toplanan verilere göre görme engelli bireyler medya araçlarında , kişisel özellikleri yerine engelini ortaya koyarak, engellilik farklı sınıflarla birlikte ele alınarak (zavallı, öteki, yardıma muhtaç vb.) ötekeliştirilerek, dışlandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca görüşme yapılan görme engelli bireyler medyada yer buldukları zamanın sadece engelliler haftası yada engellilere ait özel günlerde olduğunu düşünmektedirler. Kendilerine ait bir alanın medyada olmadığını, yok sayıldığını belirtmişlerdir.

Toplumla ilgili sorulara göre araştırmaya katılan görme engelli bireyler toplumun bakış açısını acıma duygusuyla bakıldığını belirtmiştir. Bu bakış açısı medyada görme engelliliğinin acıma uyandıracak nitelikte ele alınmasını destekler niteliktedir. Görme engelli bireylere karşı bir güvensizliğin olduğu, dışlanmanın olduğunu, toplumun bilinçsizliğine dikkat çekip bazen yardımcı olmaya çalışırken tam tersi olabileceğini söylemişlerdir. Ayrıca toplumun bakış açısını saygısız olarak nitelendirirken, alay olduğunu ve görmezden geldiklerini sonucuna ulaşılmıştır. Görme engelli bireyler toplum tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmakta yada kalabilmektedir. Toplumsal ilişkiler kurarken daha çok sarf eden taraf görme engelli birey olabilmektedir. Arkadaş edinirken yada toplumsal ilişkilere edinirken zorlanabilmekte ve dışlanabilmektedirler. Zaman zaman görmezlikten genilindiğini, toplum içinde ve yetkililer tarafından görmelerini gereken ilgiden çok uzakta bir yerde oldukları söylenebilir. Toplum tarafından acıma duygusuyla ve dışlanmayla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durumun daha önceki bölümde medyanın yansıttığı durumla tutarlı bir ilişkide olduğunu göstermektedir. Zaman zaman engelinin önüne geçip, eşit ve normal bir birey gibi görülmedikleri söylenebilir.

Yine bu durum da daha önceki medyadaki görme engellilerin durumuyla tutarlı bir ilişki sergilemektedir.

Yetkililer ise görme engelli bireyleri sadece engelliler haftası veya engellilere özel günlerde hatırlamaktadır. Bu durum görme engelli bireyler tarafından çıkar ve rant sağlama olarak yorumlanmıştır. Derneğin ise çok ilgisiz olduklarını, yılda bir kez bile aranmadıklarını, ölseler dahi haberleri olmayacaklarını söyleyen katılımcılar olmuştur. Bu da araştırma sırasında araştırmacı tarafından dernekle yapılan görüşmelere rağmen güncel bir listeye ulaşamamasıyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca bazı görme engelli bireylerin dernek tarafından sağlanan araç destek ve yardımlarına ulaşırken bazı görme engellilerin bu yardımlara ulaşamamaları düşündürücüdür.

6.2 Öneriler

6.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Devlet tarafından dernekler denetimden geçebilir, üyelerin memnuniyeti sorgulanabilir.
- İstihdamla ilgili yasaların uygulamaya geçmesi ve bu konuda denetimlerin olması, ayrıca iş yerlerinin fiziksel ortamlarının da tekrardan engelli bireylere göre yapılması, bu konularda çözümün sağlanmasına destek olabilecektir.
- Görme engelli bireylere mesleki beceriler kazandırabilmek adına mesleki rehabilitasyon hizmeti verilebilir.
- Eğitimle ilgili tüzüğün hayata geçmesi ve ayrıca gerek öğrencilerin gerekse eğitimcilerin engelli bireyler hakkında bilinçlendirilmeleri yaşanan sorunlara çözüm olabilecektir.
- Rauf Raif Denkteş Görme Engelliler Özel Eğitim Okulunda ise varolan öğretmenlerin artırılması ve görme engelli bireyler için okula ulaşım sağlanması daha iyi ve ulaşılabilir bir eğitimin önünü açabilecektir.
- Sağlık sektöründe ulaşım için belediyeler destek olabilir ve rehber tahsis edebilir. Binaların fiziki yapısı görme engelli bireyler de düşünülerek tekrardan tasarlanabilir.

- Ameliyat masraflarını ödeyemeyen engelli bireylerin tedavisi gecikmesi durumunda görme yetilerini tamamen kaybedebilen görme engelli bireylerin ameliyat masrafları karşılanabilir.
- Ameliyat sonrasında psikolojik destek almaları şart olan görme engelli bireylere ücretsiz psikolojik destek verilebilir.
- Fiziksel çevredeki konulardaki sorunların çözümü için kamusal alanlardaki bina içi ve dışındaki fiziksel çevre engelli bireyleri de düşünerek tasarlanabilir yada yeniden yapılandırılabilir.
- Yollar, kaldırımlar, kentsel mekanlar ve ulaşım araçları görme engelli bireylere uygun hale getirilebilir. Ayrıca ulaşım araçları engelli bireyler tamamen ücretsiz olabilir.
- Medyada engelli bireylere yönelik de program ve içerikler hazırlanıp sunulabilir.
- Medyanın gücünden yararlanarak varaolan olumsuz düşünce ve tutumların üstesinden gelinebilir, küçük yaşlardan başlanarak engellilik ve engelli bireyler hakkında eğitim verilebilir.
- Engelli bireylerin de katılabileceği sosyal alanlar yaratılabilir, organizasyonlar düzenlenebilir, gönüllü hizmetler yaygınlaştırılabilir. Engelli bireylerin toplumla bütünleşmesi için gerek yetkililere gerekse sivil toplum örgütlerinin desteğiyle engelli bireylerin toplumla daha bütünleşebileceği sosyal ortamlara ihtiyaçları giderilebilir.

6.2.2 İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler

- İleriki araştırmalarda örneklem için diğer engel grupları da seçilebilir ve sosyal dışlanma boyutları bu engel grupları için de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, S. (2012). Gerçekten eşit miyiz? Acı(ma), zayıf gör(me) ve yok say(ma) ekseninde engelli ayrımcılığı. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 149-162.
- Appleton, S. and Field, A. (2014). *Understanding the factors that contribute to social exclusion of disabled people*. Auckland: Synergia.
- Arıkan, Ç. (2002, Mayıs). Sosyal model çerçevesinde özürüllüğe yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 11-25.
- Arslan, Y., Şahin, M., Ubeyde, G. ve Şahbudak, M. (2014). Görme engellilerin toplumsal hayatta yaşadıkları zorluklar (Batman Merkez Örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-14.
- Aslan, M. ve Şeker, S. (2011). engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, (pp. 449-463).
- Baert, S. (2016). Wage subsidies and hiring chances for the disabled: some causal evidence. *The European Journal of health Economics*, 17(1), 71-86.
- Baglieri, S. and Shapiro, A. (2012). *Disability studies and the inclusive classroom: Critical practices for creating least restrictive attitudes*. Abingdon: Routledge.
- Barlow, K. (2006). Inbreeding, incest, and the incest taboo: The state of knowledge at the turn of the century. *American Anthropologist*, 108(2), 447-448.
- Barton, L. (1999). *Disability and society, emerging issues and insights*. New York: Taylor and Francis Group.
- Baykoç, N. (2014). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim* (Cilt 2.). Ankara: Eğiten kitap.
- Bogdan, R. (1998). *Freak Show : Presenting human oddities for amusement and profit*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bonner, D. A. (2008). *The seeds of exclusion*. London: The Salvation Army.

- Braddock, D. A. (2001). An institutional history of disability. In G. Albrecht, K. Seelman, & M. Bury, *Handbook of Disability Studies* (p. 11). London: Thousand Oaks Calif.
- Braddock, D. A. (2001). *Handbook of disability studies*. (K. S. Gary Albrecht, Ed.) London: Sage Publications.
- Bury, M. (2001). Illness narratives: fact or fiction? *Sociology of Health & Illness*, 23(3), 263-285.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 21. Ankara: Pegem Akademi.
- Canadian Human Rights Commission*. (n.d.). Retrieved may 26, (2018), from Canadian Human Rights Commission Web Site: <https://www.chrc-ccdp.gc.ca/eng/content/what-discrimination>
- Cüceloğlu, D. (2011). *Onlar Benim Kahramanım*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Demir, Ö. ve Aysoy, M. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*. Ankara: SIS.
- Dernekbaş, S. (2010). Zihinsel Engelli Bireyler için Matbaa Eğitim Programının oluşturulması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Emcdda, E. (2003, october 22). Retrieved may 26, 2018, from Annual report 2003: the state of the drugs problem in the European Union and Norway: <http://ar2003.emcdda.europa.eu/en/home-en.html>
- Ergüden, D. (2008). sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireylerin yasantılarının incelenmesi. *yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, 1-115.
- Fahnestock, J. (2011). *Rhetorical Style: The Uses of Language in Persuasion*. Oxford: Oxford University Press.

- Finkelstein, V. (1975, kasım 22). *www.disability-studies.leeds.ac.uk*. Retrieved mayıs 19, 2018, from <https://disability-studies.leeds.ac.uk/>: <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/finkelstein-UPIAS-Principles-2.pdf>
- Fisher, P. and Goodley, D. (2007). The Linear Medical Model Of Disability: Mothers Of Disabled Babies Resist with Counter-narratives. *Sociology of Health & Illness*, 29(1), 66-81.
- Foucault, M. (1980). *The History of Sexuality*. New York: Pantheon Books.
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 363-393.
- Gerben, D., Susan, P., Phillip, B., Gwyn, J., Thilo, K. and Melinda, N. (2002). The Organization and Financing of Health Services for Persons with Disabilities. *The Milbank Quarterly*, 80(2), 261-301.
- Harari, Y. N. (2012). *hayvanlardan tanrılara sapiens*. (e. genc, Trans.) istanbul: kolektif.
- Hardin, M. M. and Hardin, B. (2001). The ‘Supercrip’ in sport media: wheelchair athletes discuss hegemony's disabled hero. *SOSOL*, 7(1).
- Havadis. (2018, mayıs 10). *HavadisKıbrıs*. Retrieved temmuz 15, 2018, from *HvadisKıbrıs* web sitesi: <https://www.havadiskibris.com/653-engelli-istihdam-bekliyor/>
- Hume, J. (1996). Women’s Electoral Lobby National Conference. *Disability, Feminism and Eugenics: Who has theright to decide who should or should not inhabit theworld?* Sydney.
- Jewson, N. D. (1976). The disappearance of the sick-man from medical cosmology, 1770-1870. *Sociology*, 10(2), 225-244.
- Kanter, A. S. (2015). *The Development of Disability Rights Under International Law*. New York: Routledge.

- Karataş, K. (2002, Mayıs). Engellilere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılıkla savaşım. *Ufkun ötesi bilim dergisi*, 2(1), 1-10.
- Karataş, K. (2002). Özürlülere Yönelik Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Koestler, F. (2004). *The Unseen Minority: A Social History of Blindness in the United States*. New York: AFB Press.
- Kördeve, M. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmeti alımında karşılaştıkları problemler. *USAYSAD*, 3(2), 188-198.
- Lennard, D. J. (2006). Constructing Normalcy. In D. J. Lennard, *The Disability Studies Reader* (Vol. 2nd, pp. 23-49). New York: Routledge.
- Mendes, E. P. and Srighanthan, S. (2009). *Confronting Discrimination and Inequality in China*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Neri, M. and Kroll, T. (2003). Understanding the Consequences of Access Barriers to Health Care Experiences of Adults with Disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 25(2), 85-96.
- Oliver, M. (1990). The Individual and Social Models OF Disability. *People with Established Locomotor Disabilities in Hospitals*.
- Omvig, J. (2017). *American Action Fund for Blind Children and Adults*. Retrieved June 2, 2018, from American Action Fund for Blind Children and Adults Web Site: <https://www.actionfund.org/history-blindness>
- Oxford Wordpower. (2004). Oxford: Oxford University Press.
- Ömer Demir, M. A. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*. Ankara: SIS.
- Özdemir, D. K. (2012, nisan). Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Tuzla İlçesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*(23), 67-81.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MUSİAD.
- Özyürek, M. (2005). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Polili, O. (2012). *Kuzey Kıbrıs'ta Engelli Kişilerin Hakları*. Lefkoşa: Armadillo.
- Ralston, D. C. and Ho, J. (2010). *Philosophical Reflections on Disability*. London, New York: Springer.
- Sahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma*, 1(1), 71-80.
- Shakespeare, T. (2006). The Social Model of Disability. In L. Davis, *In the Disability Studies Reader* (2nd ed., pp. 197-204). New York: Routledge.
- Sticker, H. (2000). *A History of Disability*. Michigan: University of Michigan Press.
- TAK. (2018, June 29). Üvey Evlat Bile Değiliz. *Yenidüzen*.
- Tobias, E. and Mukhopadhyay, S. (2017). Disability and Social Exclusion. *Psychology and Developing Societies*, 29(1), 22-43.
- Watch, H. R. (2013). *As Long as They Let Us Stay in Class*. USA: Human Rights Watch.
- Yfantopoulos, Y. (2002). *Disability and Social Exclusion*. Athens: European Disability Forum.

EKLER**EK 1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu****GÖRÜŞME FORMU**

Bu çalışmanın amacı, KKTC illerinde bulunan görme engellilerin

kurumsal, ekonomik ve psikososyal açıdan yaşadığı sosyal dışlanmaya yönelik değerlendirmeleri öğrenmektir. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Zeynep Arık

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Danışman: Doç. Dr. Mukaddes Sakallı DEMİROK

Yakın Doğu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü

Yüksek Lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgilere İlişkin Sorular

1.Cinsiyetiniz? Kadın ( ) Erkek ( )

2.Yaşınız? .....

3.Doğum yeriniz? .....

4.Medeni durumunuz: Bekar ( ) evli ( ) diğer

5.Çocuğunuz var mı? Evet ( ) Hayır ( )

6.Kaç çocuğunuz var? .....

Engeline İlişkin Sorular

7. Görme Engel düzeyinizi belirtir misiniz?

8.Araç desteği alıyorsanız ne tür destek araçları kullanıyorsunuz?

9.Görme engel nedeniniz: a.Doğum öncesi b.Doğum sırası c.Doğum sonrası

10.Görme Engeliniz doğum öncesi nedenlere bağlı ise, engel nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir?

Akraba Evliliği ( )

Kalıtsal Hastalıklar ( )

İlaç ( )

Annenin geçirdiği hastalık ( )

Nedeni bilinmiyor ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

11.Görme engeliniz doğum sırasındaki nedenlere bağlı ise, engel nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir?

Doğumun kötü koşullarda gerçekleşmesi ( )

Geç doğum ( )

Yetersiz kişilerce gerçekleştirilmesi ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

12.Görme engeliniz doğum sonrası nedenlere bağlı ise, engel nedeniniz

aşağıdakilerden hangisidir?

Hastalıklar ( )

Kazalar ( )

Doğal afetler ( )

Yanlış tedavi ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

13.Doğum sonrasında görme engelli olduysanız, kaç yaşında engelli oldunuz?

.....

İstihdam Durumuna İlişkin Sorular

14. Hangi mesleğini yapmaktasınız?

15.İş bulmada size kim yardımcı oldu?

Kendim ( )

Arkadaş ( )

Ailem ( )

Engelli kontenjanı ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

16.İş yaşantınızı etkileyen faktörler aşağıdakilerden hangisidir?

Fiziksel çevre koşulları ( )

Engelim nedeniyle eğitimim yetersiz ( )

Olumsuz çalışma koşulları ( )

Mesleğim yok ( )

Engelli oluşum ( )

Engelim nedeniyle işverenlerin olumsuz tutumları ( )

Hiçbiri ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

17.Evinizin geçimini kim sağlamaktadır?

18.Elde ettiğiniz gelir temel gereksinimlerinizi karşılamak için yeterli mi?

19.Bunların dışında görme engelli olmanızın iş hayatınıza olumsuz etkileri nelerdir?

Eğitim Durumuna İlişkin Sorular

20.Eğitim durumunuz nedir?

Okuma yazma bilmiyor ( )

Yalnızca okuma-yazma ( )

İlkokul mezunu ( )

Ortaokul mezunu ( )

Lise mezunu ( )

Üniversite mezunu ( )

Yüksek lisans mezunu ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

21.Eğitim aldığınız kurumun çeşidi nedir? Genel eğitim kurumu ( ) Özel eğitim

kurumu ( )

22.Eğitim yaşantınız hakkında ne düşünüyorsunuz?

EvetHayır

Eğitim kurumuna erişimde zorluklar yaşamıyordum. ( ) ( )

Bina içi yapı ve düzenlemeleri yeterliydi.(merdiven, asansör, rampa ( ) ( )

Sınıf içinde ilave yardıma ve desteğe ihtiyaç duymuyordum ( ) ( )

Öğretmenlerin tutumları olumluydu. ( ) ( )

Engelsiz akranlarım tarafından destek görüyordum ( ) ( )

Finansal güçlükler yaşamıyordum. ( ) ( )

Okul aktivitelerine katılıyordum. ( ) ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

23.Yukarıda belirtilen hususlar içinde okumanızı en çok ne engelledi?.....

Sağlık Hizmetlerine İlişkin Sorular

24.Varolan sağlık hizmetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Evet Hayır

Sağlık hizmetlerine erişimde zorluk çekmiyorum. ( ) ( )

Sağlık kurumlarındaki muayenelerden memnunum ( ) ( )

Sağlık uzmanları iyi davranıyor. ( ) ( )

Sağlık uzmanlarıyla her konuyu rahatça konuşabiliyorum. ( ) ( )

Kişisel yardım ihtiyacı duymuyorum. ( ) ( )

25. yukarıda belirtilen nedenler dışında sağlık hizmetleriyle ilgili ne gibi zorluklar yaşıyorsunuz?

Fiziksel Çevre Koşullarına İlişkin Sorular

26. Bir görme engelli olarak fiziksel çevrede ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

27. Kamusal alanlardaki bina içi/dışındaki yapı ve düzenlemeler yaşantınızı istediğiniz gibi sürdürebilmeniz için yeterli mi?

Yeterli Yetersiz

Yollar ( ) ( )

Kaldırımlar ( ) ( )

Merdivenler ( ) ( )

Alt-üst geçitler ( ) ( )

Asansörler ( ) ( )

Kentsel mekanların planı ( ) ( )

Ulaşım araçları ( ) ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

28. Günlük yaşantınızda fiziksel engellerle karşılaştığınızda ne hissediyorsunuz?

Evet Hayır

Stres yaşıyorum. ( ) ( )

Kızıyorum ( ) ( )

Üzülüyorum ( ) ( )

Engellenmiş hissediyorum. ( ) ( )

Bir şey hissetmiyorum ( ) ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

Medyaya İlişkin Sorular

29. Görme engelli bireylerin bazı medya araçlarında engelliliğin/engellilerin...

Evet Hayır

Acıma uyandıracak biçimde ele alındığını düşünüyorum. ( ) ( )

Bireyin kişisel özellikleri yerine engelinin temel alındığını
görüyorum. ( ) ( )

Yardıma muhtaç bireyler olarak yansıtıldıklarını görüyorum ( ) ( )

Reytingi artırma amaçlı kullanıldıklarını düşünüyorum. ( ) ( )

Hiç bir fikrim yok. ( ) ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

Topluma İlişkin Sorular

30.Toplumun görme engellilere yönelik bakış açısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

31.Engeliniz ile ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?

Evet Hayır Bazen

Engelli oluşum nedeniyle olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalıyorum. ( ) ( ) ( )

Toplumsal ilişkilerde daha çok ben çaba sarfediyorum. ( ) ( ) ( )

Engelli oluşum nedeniyle engelimi diğer alanlara da genelleniyor. ( ) ( ) ( )

Toplumun ve benim beklentilerim arasında ikilemler yaşıyorum. ( ) ( ) ( )

Toplumun yaklaşımından dolayı kendimi değerersiz hissediyorum. ( ) ( ) ( )

Toplumun yaklaşımından dolayı engelimi saklamak istiyorum. ( ) ( ) ( )

Topluma inancım yok. ( ) ( ) ( )

Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

32. Son olarak, görme engelli bir birey olarak toplumdan ve yetkililerden beklentileriniz nelerdir?

Ek 2 Aydınlatılmış Onam Formu

Sizi **Zeynep Arık** tarafından yürütülen “KKTC’DE GÖRME ENGELLİLER VE SOSYAL DIŞLANMA” başlıklı **araştırmaya** davet ediyorum. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahibsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- a. Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın genel amacı, görme engelli bireylerin kurumsal, ekonomik ve psikososyal yönleriyle sosyal dışlanmayı nasıl yaşadıklarını ortaya koymaktır.
- b. Araştırmanın Nedeni: Tez çalışması
- c. Araştırmanın Öngörülen Süresi: SUBAT 2018-EYLÜL 2018
- d. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 50
- e. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler):
LEFKOŞA,GAZİMAĞUSA,GÜZELYURT,GİRNE

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Eğer mümkünse Kendi el yazısı ile mümkün değilse mühür ile)

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

ORIJINALLIK RAPORU

%12

BENZERLIK ENDEKSI

%11İNTERNET
KAYNAKLARI**%1**

YAYINLAR

%4

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	www.engelsizengelliler.org İnternet Kaynağı	%5
2	updoc.site İnternet Kaynağı	%1
3	www.yasambilimleridergisi.com İnternet Kaynağı	<%1
4	Submitted to Istanbul Kemerburgaz University Öğrenci Ödevi	<%1
5	documents.tips İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
7	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
9	www.kamu-is.org.tr İnternet Kaynağı	<%1